

Jonathan A. Boyd*

ISM vadybos ir ekonomikos universitetas

JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrai ir jų požiūris į Baltijos valstybių saugumą

Dėl naujausių su prezidento rinkimais susijusių įvykių JAV užsienio politikos viršūnėms atsirado neatidėliotinas poreikis atnaujinti strategiją Rusijos atžvilgiu. Baltijos valstybės šiuo požiūriu yra itin jautrios, nes jų besikeičianti saugumo situacija priklauso nuo NATO garantijų, kurios savo ruožtu labai priklauso nuo JAV požiūrio į NATO. Politikos tyrimų institutai, arba politikos tyrimų ir analizės centrai (angl. *think tanks*), yra svarbi JAV užsienio politikos viršūnių veiklos dalis ir, turint omenyje jų dažnai daromą įtaką JAV užsienio politikai, yra normalu bet kuriam, tyrinėjančiam Baltijos šalių saugumą, įvertinti dabartines tyrimų ir analizės centrų JAV saugumo įsipareigojimų regione įgyvendinamumo ir pageidaujamo perspektyvas. Dėl minėtos priežasties šis straipsnis įvertina dvylikos garsių JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrų tyrimų keturiomis temomis rezultatus: pozicija dėl JAV bendrosios strategijos; Maskvos ketinimų ir pajėgumų suvokimas; NATO ir jo vertės JAV saugumui įvertinimas; įsipareigojimų dėl Baltijos valstybių saugumo pažeidžiamumo lygis ir šio pažeidžiamumo vertinimas. Tyrimo duomenys paneigia nusistovėjusią nuomonę, kad JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrai iš esmės link vertinti Baltijos valstybes iš realizmo pozicijų. Iš tikrųjų jie dažniausiai nepalaiko JAV įtakos mažinimo ir užsidarymo, dauguma mano, kad Rusija turi revanšistinių motyvų ir, iš esmės, remia labiausiai į rytus nutolusio NATO sparno gynybos stiprinimą. Tačiau daryti išvadą, kad visa JAV tyrimų ir analizės centrų bendruomenė yra tvirta Baltijos valstybių rėmėja, taip pat būtų gerokai perdėta, nes dauguma centrų tiesiog skiria per mažai dėmesio Baltijos šalių saugumo klausimams.

Įvadas

Baltijos valstybės neseniai atsidadė JAV užsienio politikos planuotojų darbotvarkėje. Rusijos įvykdyta Krymo aneksija, karo veiksmai Ukrainoje, tariamas Rusijos kišimasis į rinkimų procesą JAV ir naujoji JAV administracija, kuri išsakė mįslingai švelnius žodžius ponui Putinui, darė spaudimą JAV užsienio politikos viršūnėms priimti aiškia poziciją ir sukurti politiką, kuri spręstų Baltijos šalių saugumo problemą. Politikos tyrimų institutai, arba tyrimų ir

* Dr. Jonathan A. Boyd – ISM Vadybos ir Ekonomikos universiteto lektorius. Adresas korespondencijai: Arklių g. 18, Vilnius 01129; tel.: (8 5) 212 3960; el. p. jonathan.a.boyd@gmail.com.

analizės centrai (angl. *think tanks*), yra svarbi JAV užsienio politikos viršūnių veiklos dalis ir, turint omenyje jų dažnai daromą įtaką JAV užsienio politikai, yra natūralu bet kuriam tyrinėjančiam Baltijos šalių saugumą įvertinti dabartines perspektyvas dėl JAV saugumo išsipareigojimų Baltijos valstybėms.

Daugelis Baltijos šalių gyventojų gali būti ne visiškai susipažinę su JAV tyrimų ir analizės centrų veikla. Vis dėlto tikėtina, kad jie bent jau susidūrė su jais skaitydami žymių akademinės pakraipos realistų, tyrimų ir analizės centrų mokslininkų didelį poveikį turinčius straipsnius populiariuose periodiniuose leidiniuose, tokiose kaip *Foreign Policy*, *Foreign Affairs* ir *National Interest*. Per paskutinius dvejus metus didelis publikuotų tyrimų skaičius paskatino JAV vyriausybę iš naujo įvertinti išsipareigojimus užsienio saugumui. Panagrinėkime neseniai *Foreign Policy* išspausdintą Stepheno Walto teiginį:

NATO plėtra nesustiprino Aljanso; ji tiesiog įpareigojo Jungtines Amerikos Valstijas ginti grupę silpnų ir sunkiai apginamų protektoratų, kurie toli nuo Jungtinių Amerikos Valstijų, bet visiškai greta Rusijos. Ponai ir ponios, tai yra vadovėliui tinkantis ir besaikiio išdidumo, ir varganos geopolitikos derinys¹.

Palyginkime šį teiginį su plačiai paplitusiu *National Interest* straipsniu, kurį parašė *Cato Institute*^{2**}, garsaus liberalių pažiūrų tyrimų ir analizės centro vyresnysis mokslinis bendradarbis Douglas Badow'as. Reaguodamas į *RAND Corporation* karo simuliacijas, kurios atskleidė, kad Rusijai įvykdžius invaziją, toks NATO, koks yra dabar, nesugebėtų apginti Baltijos valstybių, Badow'as rašo:

[RAND'o] išvada iliustruoja prieš daug metų padarytą kvailystę traktuoti NATO kaip socialinį klubą ir oficialiai priimti naujus narius, kurie nesvarbūs žemyno saugumui ir turi minimalius karinius pajėgumus. Rusija buvo per daug silpna, kad imtų kelti triukšmą, ir JAV pareigūnai nepagrįstai manė, kad pakaks vien žodžių apginti naujai priimtas šalis. NATO plėtra buvo laikoma didele sėkme. Bet dabar Aljansas suvokia, kad dėl trijų iš esmės neapginamų šalių yra išsipareigojęs kariauti prieš branduolinį ginklą turinčią Rusiją³.

Įvertinant tai, kas pasakyta, būtų natūralu paklausti, ar įtakingi JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrai nebuvo galimai paveikti mokslininkų realistų argumentų ir darėsi vis kritiškesni dėl JAV liberalaus internacionalizmo ir jų išsipareigojimo ginti NATO labiausiai į rytus nutolusį sparną.

¹ "What Would a Realist World Have Looked Like?" *Foreign Policy*. Accessed February 17, 2017. <http://foreignpolicy.com/2016/01/08/what-would-a-realist-world-have-looked-like-iraq-syria-iran-obama-bush-clinton/>.

^{2**} Čia ir toliau JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrų (*think tanks*) pavadinimai neverčiami ir pateikiami originalo kalba kursyvu [Red. pastaba].

³ Badow, Doug. "Why on Earth Would Russia Attack the Baltics?" *The National Interest*. Accessed February 21, 2017. <http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/why-earth-would-russia-attack-the-baltics-15139>.

Šio straipsnio tikslas gana paprastas – patikrinti šią prielaidą. Pirmoje dalyje apžvelgiami garsių realistų, įskaitant Johno Mearsheimerio, Barry'io Poseno ir Stepheno Walto, kurie inicijavo debatus apie bendrąją JAV strategiją, Rusijos motyvus, NATO ateitį ir JAV strategiją Baltijos valstybių atžvilgiu kai kurie tyrimo rezultatai. Nepaisant to, kad Stepheno Walto straipsniai plačiai skaitomi ir aptariami, autorius nurodė, kad jis ir jo kolegos realistai turi mažai įtakos žiniasklaidai ar užsienio politikos viršūnėms, o kritikai, tokie kaip Thomas Wrightas ir Danielis Drezneris, nurodė įtikinamas šios situacijos priežastis: greičiausiai dėl to, kad mokslininkai realistai yra gerokai nutolę nuo Vašingtone vyraujančių nuostatų.

Tačiau skirtingai nuo akademikų realistų, tyrimų ir analizės centrai turėjo ilgą įtakos JAV užsienio politikos viršūnėms istoriją. Žinoma, aiškus jų mandatas ir buvo daryti būtent tai: naudojantis tyrimais ir argumentavimu, informuoti politikos kūrėjus ir daryti jiems įtaką. Nors šiuo metu mokslininkai realistai galbūt ir nedaro didelės įtakos nei žiniasklaidai, nei JAV vyriausybei, kyla klausimas, ar jų idėjos susilaukia didesnio atgarsio tyrimų ir analizės centruose? Siekiant tai nustatyti, reikia susipažinti su moksline literatūra apie tyrimų ir analizės centrus ir antroje straipsnio dalyje bus aptarta, kaip būtų galima juos apibūdinti, kaip charakterizuoti jų veiklą ir, svarbiausia, kaip įvertinti jų poveikį formuojant užsienio politiką. Galiausiai, trečioje straipsnio dalyje dėmesys sutelkiamas į pagrindinių tyrimų ir analizės centrų tyrimo rezultatų analizę ir išvados, kad Baltijos valstybių požiūriu, šie centrai, iš esmės, niekada net nesilaikė bent panašios į realistinę pozicijos, išskyrus vos keletą išimčių, pagrindimą.

1. Realizmo požiūris į Baltijos valstybes

Keleto žymių JAV mokslininkų realistų dabartinę užsienio politikos poziciją dėl Baltijos valstybių buvo, iš esmės, numatęs George'as Kennanas, buvęs JAV ambasadorius Sovietų Sąjungoje (1952 m.) ir studijų *Long Telegram* (1946 m.) ir *The Sources of Soviet Conduct* (1947 m.), kurios tapo Trumano sulaikymo (angl. *containment*) doktrinos pagrindu autorius. Duodant interviu laikraščiu *New York Times* 1998 m., Kennanas, tada 94-erių metų amžiaus, buvo paprašytas pasakyti savo nuomonę apie neseniai Senato ratifikuotą (triuškinančia 61 balsu persvara) NATO plėtrą, įjungiant Lenkiją, Vengriją ir Čekiją. Jo nepritariamas šiam veiksmui buvo nedviprasmiškas:

Manau, kad tai yra pradžia naujo šaltojo karo... Manau, kad rusai palaipsniui reaguos gana priešiška ir tai paveiks jų politiką. Manau, kad šis sprendimas yra tragiška klai-

da. Nebuvo visiškai jokios priežasties tam. Niekas niekam negrasino. Ši plėtra priverstų mūsų šalies įkūrėjus apsiverst kape. Mes pasirašėme ginti daugelį šalių, nors neturime nei resursų, nei ketinimų tai daryti rimtai. [NATO plėtra] Buvo paprasčiausias nerūpestingas Senato, realiai nesidominčio užsienio reikalais, veiksmas... Žinoma, Rusijos reakcija bus bloga ir tada [NATO plėtros iniciatoriai] sakys, kad jie visada sakydavo, jog rusai tokie jau yra... bet tai tiesiog neteisinga⁴.

Visai neseniai, kitas žymus realistas Johnas J. Mearsheimeris, paskatintas Rusijos agresijos Ukrainoje, 2014 m. *Foreign Affairs* parašė plačiai skaitomą ir diskutuojamą esė „Kodėl Ukrainos krizė yra Vakarų kaltė: liberalios iliuzijos, kurios išprovokavo Putiną“. Mearsheimeris, atkartodamas prieš penkiolika metų Kennano pateiktą argumentą, teigia:

Putino atsakomieji veiksmai neturėjo būti šurprizas. Šiaip ar taip, Vakarai žygiavo į Rusijos kiamą, grasindami jos esminiams strateginiams interesams – mintis, kurią ne kartą pabrėžė Putinas. Elitas Jungtinėse Valstijose ir Europoje buvo priblokštas šių įvykių tik todėl, kad pritarė ydingam požiūriui į tarptautinę politiką. Elito atstovai linkę tikėti, kad realizmo logika yra menkai aktuali dvidešimt pirmajame amžiuje ir kad Europa gali išlikti vientisa ir laisva dėl tokių liberalių principų, kaip teisės viršenybė, ekonominė tarpusavio priklausomybė ir demokratija⁵.

Pagal tokį požiūrį, Putino atsakas į NATO ir ES plėtrą ir demokratijos skleidimą yra puikiai nuspėjamas ir paaiškinamas paprasčiausiu geopolitiniu principu, teigiančiu, kad „didžiosios valstybės visuomet jautrios grėsmėms netoli savo teritorijos.“⁶ Mearsheimeris tvirtina, kad realistai, kaip ir jis pats, priešinasi Vakarų plėtrai į Rytus pirmiausia dėl to, kad „smunkančios didžiosios valstybės su senėjančiais gyventojais ir vienmate ekonomika faktiškai nėra ko tramdyti. Ir dar, realistai nuogąstavo, kad plėtra tik paskatins Maskvą kelti neramumus Rytų Europoje.“⁷

Šiuo požiūriu įtampa tarp Maskvos ir Vakarų yra, iš esmės, įtampa tarp priešišių globalios politikos pasaulėžiūrų, kur kiekviena iš jų kreipia savo užsienio politiką vadovaudamasi „skirtingais scenarijais“: „Putinas ir jo tėvynainiai galvojo ir veikė pagal realistų diktatą, kai tėvynainiai Vakaruose tvirtai laikėsi liberalių idėjų. Baigėsi tuo, kad Jungtinės Valstijos ir jų sąjungininkai nenoromis išprovokavo didelę krizę Ukrainoje.“⁸ Mearsheimeris nesvyruodamas pataria Vakarams atmesti savąjį scenarijų ir imtis kažko panašaus į Putino

⁴ Friedman, Thomas L. “Foreign Affairs; Now a Word From X.” *The New York Times*. May 01, 1998. Accessed February 17, 2017. <http://www.nytimes.com/1998/05/02/opinion/foreign-affairs-now-a-word-from-x.html>.

⁵ Mearsheimer, John J. “Why the Ukraine Crisis Is the West’s Fault”, *Foreign Affairs*, January 28, 2016. Accessed February 17, 2017. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2014-08-18/why-ukraine-crisis-west-s-fault>.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

metodiką – Putinas, kad ir koks jis būtų, bent jau žaidžia pagal racionalias geopolitines taisykles.

Plačios tematikos teorinę perspektyvą, pateikiančią būtent šį požiūrį į Rusiją yra detaliai aprašęs Barry'is R. Posenas, kurio knygą *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy* (2014 m.) daugelis žymių realistų laiko itin sudėtingu ir nepaprastai patraukiančiu skaitytoją bendrosios JAV strategijos aprašymu⁹. Trumpai tariant, Posenas teigia, kad paskutinį dvidešimtį JAV užsienio politikos varomoji jėga buvo tai, ką jis pavadino „liberalia hegemonija“. Kitaip tariant, Šaltojo karo pabaigoje JAV staiga suvokė, kad ji yra vienintelė galybė pasaulyje – „vienintelė galinga valstybė“¹⁰. Atsidūrusi tokioje sėkmingoje ir pavydėtinoje padėtyje, JAV siekė ją išlaikyti. JAV užsienio politikos viršūnės susivienijo kurti bendrą strategiją, siekdamas panaudoti JAV pajėgumus, kad išlaikytų savo pirmenybę. Pasaulio tvarka, kurią ji siekė prižiūrėti, turėjo apimti laisvąją rinką, demokratiją ir liberalias institucijas, remiamas neturinčia saulygių JAV galia ir būti tvarkoma taip, kad išlaikytų JAV viršenybę. Problema, susijusi su šia doktrina, tokiems realistams, kaip Posenas, apibendrintai atrodo taip:

Strategija buvo brangi, švaistūniška ir neproduktyvi. JAV išleido šimtus milijardų dolerių, kurių ji daugiau nebegali leisti, nereikalingiems kariniams pasirengimams, nebūtinėms karams. Karai be reikalo nusinešė tūkstančius JAV karių gyvybių ir dar daugiau tūkstančių buvo sužeisti. Strategija formuoja JAV kariuomenę taip, kad ji tuo pačiu metu išlieka didelė, brangi ir, iš esmės, deformuota. Strategija įsigyja priešus beveik taip pat greitai, kaip ir atsikrato jų. Strategija ragina mažiau draugiškas valstybes intensyviau konkuruoti su JAV, o draugiškas valstybes skatina dėti mažiau pastangų, negu turėtų, savo pačių gynybai arba rizikuoti labiau, nei būtų protinga. Tai sukuria papildomą gynybos našta JAV žmonėms¹¹.

Poseno siūlomas sprendimas yra nesilaikyti liberalios hegemonijos strategijos ir palaipsniui pereiti prie strategijos, grindžiamos suvaržymais. Ši strategija daug labiau sutelkta į geopolitinius JAV interesus, jų suverenitetą, saugumą ir teritorinį vientisumą. Ši galybės pozicija turėtų, visų pirma, būti griežtai suvokiama, kaip priemonė šiems trimis tikslams pasiekti. Praktiškai Posenas propaguoja

...laipsnišką JAV politinių įsipareigojimų ir karių dislokavimo mažinimą. Galutinis tikslas yra užkrauti atsakomybę už saugumą ant didesnių ir mažesnių JAV sąjungininkių pečių; paskutiniai Šaltojo karo laikų Aljanso įsipareigojimai turi būti užbaigti¹².

⁹ Panašų ir labiau suprantamą argumentą pateikė Gholz, E., Press, D. G., & Sapolsky, H. M. (1997). Come home, America: The strategy of restraint in the face of temptation. *International Security*, 21(4), 5-48.

¹⁰ Charles Krauthammer, "The Unipolar Moment," *Foreign Affairs* 70, no. 1 (1990/1991).

¹¹ Posen, Barry R. *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*. Cornell University Press, 2015. p. 24.

¹² *Ibid.*, p. 71.

Neseniai *The Atlantic* duotame interviu, Posenas šmaikštavo, kad jeigu „rusai siektų užkariauti visą Vakarų Europą ir sukurti kokią nors naują napoleonišką Putino imperiją, tai šis jų žingsnis būtų grėsmė JAV saugumui“¹³. Tačiau Posenas mano, kad nė iš tolo neįtikėtina, kad Rusija galėtų konkuruoti dėl hegemonijos Europoje, nors jis vis dėlto pripažįsta, kad Rusija yra „pakankamai pajėgi pareikšti interesus savo periferijoje“¹⁴. Ši „periferija“ apima Baltijos valstybes, kurios, kaip Posenas teigia kitur, yra „Rusijos istorinėje įtakos sferoje“¹⁵. Posenas tiki, kad Rusija tikrai sieks įtvirtinti savo interesus artimiausioje kaimynystėje ir tada JAV „turės galvoti, ką tie interesai iš tikrųjų reiškia mums ir prie kurios tų interesų dalies mes turėtume prisitaikyti.“¹⁶ Svarbu pažymėti, kad nors Posenas ir apgailestauja dėl NATO plėtros, jis pripažįsta, kad gynybos įsipareigojimai jau priimti ir, matyt, turėtų būti gerbiami. Jo žodžiais tariant, tai jau yra „įkepta pyrage“. Po tų žodžių, lengva įsivaizduoti, kad Posenas nepriskiria labiausiai į rytus nutolusio NATO sparno prie gyvybiškai svarbių JAV interesų.

Realistai, aišku, laiko Europą vienu iš trijų pasaulio regionų, itin svarbių JAV saugumui. Kiti du yra Šiaurės Rytų Azija ir Persų įlankos šalys. Pripažindami, kad izoliacionizmas nėra perspektyvus pasirinkimas, realistai ragino grįžti prie to, ką jie vadino istoriškai naudinga JAV strategija, būtent prie ofšorinio balansavimo¹⁷. Mearsheimeris knygoje „National Interest“ (2011 m.) šią strategiją aprašo taip:

...[ofšorinis balansavimas] teigia, kad svarbiausias JAV tikslas yra užtikrinti, kad jokia šalis nedominuotų nė vienoje iš šių teritorijų [Europoje, Šiaurės Rytų Azijoje ir Persų įlankoje] taip, kaip dominuoja Vakarų pusrutulyje. Tuo siekiama užtikrinti, kad pavojingi konkurentai kituose regionuose būtų priversti labiau sutelkti dėmesį į didžiausias valstybes savo pačių kiemuose, o ne nevaržomai kištis į JAV interesus. Geriausias būdas šiam tikslui pasiekti yra pasikliauti tuo, kad vietinės valstybės pasipriešins tiems, kurie trokšta hegemonijos regione, o priešingu atveju reikia laikyti JAV karines pajėgas parengtas. Jeigu to padaryti būtų neįmanoma, JAV kariai atvyktų iš užjūrio padėti atlikti užduotį, o po to, sustabdžius potencialų hegemoną, išvykti¹⁸.

¹³ Beauchamp, Scott. “America Doesn’t Need to Lead the Free World.” *The Atlantic*. November 14, 2014. Accessed February 17, 2017. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/11/posen-grand-strategy-restraint-isis-russia/382730/>.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Kagan, Robert. “Backing into World War III.” *Brookings*. February 06, 2017. Accessed February 18, 2017. <https://www.brookings.edu/research/backing-into-world-war-iii/>.

¹⁶ Beauchamp, “America Doesn’t Need to Lead the Free World”, 2014.

¹⁷ Daug garsių realistų ne tik tiki, kad ofšorinis balansavimas turėtų sudaryti JAV strategijos stuburą, bet laiko jį geresne alternatyva selektyviam įtraukimui, kuris reikalauja, kad nuolatinės dislokacijos JAV pajėgos gintų tris strategiškai svarbius regionus, siekdamos dviejų tikslų: atgrasinti siekiančias hegemonijos šalis ir užkirsti kelią konfliktui tuose regionuose.

¹⁸ Mearsheimer, John J. “Imperial by Design”. *The National Interest*. No. 111, Jan/Feb 2011.

Foreign Affairs (2016 m.), Mearsheimeris ir Waltas nuodugniai aprašo, ko ofšorinis balansavimas reikalautų konkrečiai Europoje:

JAV turėtų užbaigti savo buvimą Europoje ir perduoti NATO europiečiams. Nėra jokio rimto pagrindo laikyti JAV pajėgas Europoje, kadangi ten nėra šalies, kuri būtų pajėgi dominuoti tame regione. Didžiausi pretendentai, Vokietija ir Rusija, praranda santykinę savo galią, kadangi abiejų šalių gyventojų skaičius mažėja, o kito potencialaus hegemono nesimato. Reikia pripažinti, kad, palikus Europos saugumą europiečiams, ten galėtų padidėti neramumų galimybė. Tačiau, jei konfliktas vis tiek kiltų, jis nesukeltų grėsmės gyvybiškai svarbiems JAV interesams. Taigi, nėra pagrindo JAV kasmet išleisti milijardus dolerių (ir įkeisti savo gyventojų gyvybes), kad užkirstų kelią konfliktui¹⁹.

Tai reiškia radikalų *status quo* atsisakymą ir sąjungininkėms, kurios visą laiką priklausė nuo JAV, garantuojančių jų saugumą, tokie argumentai tikriausiai sukels nerimą. Nerimas būtų dar didesnis, jei šie argumentai rastų linkusią juos išgirsti auditoriją. Tuomet kyla svarbus klausimas: kiek įtakos turi šie akademikai realistai?

2. Realizmo perspektyvos poveikis

Atsakymas į klausimą būtų toks – tikrai nepakankamai. *Foreign Policy* žurnale Waltas reiškia nepasitenkinimą, kad JAV žiniasklaidos priemonėse realistai per mažai atstovaujami²⁰. Kalbant apie laikraščius, nė vienas iš nuolatinių, leidinio nuomonę išreiškiančių *New York Times*, *Washington Post* ir *Wall Street Journal* žurnalistų nejaučia palankumo realistams ir Waltas pagrįstai pažymi, kad kartais *Washington Post* ir *Wall Street Journal* yra atvirai priešiški realistų idėjoms²¹. Jis taip pat tvirtina, kad nei vienas iš pagrindinių žinių transliuotojų, tokių kaip *Fox*, *CNN* ar *MSNBC*, neturi nuolatinių savo ekspertų ar svečių realistų. Waltas itin silpnai ir varganai bando nuspėti galimą to priežastį: „Įtariu, kad taip yra dėl to, kad šiuolaikinė užsienio politikos šamanystės esmė yra kurstyti viltis ir propaguoti idealus, užuot pateikus blaivų ir praktišką mąstymą apie tai, kokia politika tikriausiai galėtų padaryti JAV turtingesnes ir saugesnes.“²²

¹⁹ <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-06-13/case-offshore-balancing>.

²⁰ Walt, Stephen. “What Would a Realist World Have Looked Like?” *Foreign Policy*. Accessed February 17, 2017. <http://foreignpolicy.com/2016/01/08/what-would-a-realist-world-have-looked-like-iraq-syria-iran-obama-bush-clinton/>.

²¹ Tartum norint įrodyti Walto išsakytą nuomonę, žr. Cohen, Roger. “The Limits of American Realism.” *The New York Times*. January 11, 2016. Accessed February 17, 2017. <https://www.nytimes.com/2016/01/12/opinion/the-limits-of-american-realism.html?ribbon-ad-idx=5&rref=opinion>.

²² Walt, Stephen. “What Would a Realist World Have Looked Like?” *Foreign Policy*. Accessed February 17, 2017.

Labiau tikėtiną paaiškinimą, dėl ko realistai taip menkai atstovaujami JAV žiniasklaidoje, pateikia Thomas Wrightas, kuris rašo straipsnius leidiniui *Brookings Institution*. Jis rašo, kad, atrodo, nei demokratai, nei respublikonai nenori susilpninti Aljanso, nors jų nuomonės gali skirtis dėl naštos, kuria JAV turėtų dalintis su sąjungininkėmis, masto. Žinoma, JAV vadovaujama tarptautinė tvarka turi didelę paramą ir mažai kas, jei iš viso tokių yra, užsienio politikos viršūnėse palaiko išlaidų mažinimą tokiu mastu, kurį siūlė realistai. Taip realistai labai atskiriami nuo politikos kūrėjų.

Kaip tik naujoji akademinio realizmo kryptis, labiau nei bet kuri kita, atribojo realistus nuo politinių debatų Vašingtone. Akademinė bendruomenė dažnai diskutuoja, kaip būti tiesiogiai susijusiems su politika, bet dabar jie atsidūrė neįprastoje padėtyje. Jie rašo temomis, kurios yra aktualios ir labai domina politikos formuotojus, bet jų idėjos apie Aljansą ir išlaidų mažinimą yra taip nutolusios nuo vyraujančių politinių tendencijų, kad jos tikrai bus atmetos²³.

Kitu atveju atsakydamas į Walto idėjas, Danielis W. Drezneris rašo *Washington Post*, kad realistai, galbūt, nėra atstovaujami svarbiausiose JAV naujienų agentūrose dėl paprastos priežasties, kad jie laiko publikavimą jose nevaisingu. Tai yra, realistų

tikėjimas nuolatiniu struktūrinių dėsnų buvimu, pasiekus loginį kraštutinumą, sukuria vidinį loginį prieštaravimą viešuose realistų straipsniuose. Jei sisteminės jėgos yra iš tikrųjų tokios varžančios, tada realistams neturėtų rūpėti, ar jie domina publiką, ar ne. Struktūralistai turi tikėti, kad laikraščių straipsnių autoriai neturi gebėjimų daryti įtaką nacionalinių interesų apskaičiavimui²⁴.

Drezneris taip pat nurodo, kad realistų skaičius JAV universitetuose mažėja. *TRIP* agentūros 2014 m. atliktoje tarptautinių santykių mokslininkų apžvalgoje nustatyta, kad apytiksliai tik 18 % JAV respondentų pažymėjo realizmo paradigmą, kuriai jie iš pradžių buvo išsipareigoję²⁵, palyginti su 25 % 2004 m.²⁶ Drezneris taip pat pažymi įdomų dalyką, kad kai kurie politikai gali pritarti tai pačiai užsienio politikai kaip ir realistai, bet yra linkę turėti nepriimtina požiūrį į kitus politikos dalykus. Pavyzdžiui, kritiški Trumpo komentarai apie

²³ Wright, Thomas. "Realism's utopia: Why academic realism almost never works in Washington." *Brookings*. July 29, 2016. Accessed February 17, 2017. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/01/13/realisms-utopia-why-academic-realism-almost-never-works-in-washington/>.

²⁴ Drezner, Daniel W. "Do the greatest op-ed pages in America discriminate against foreign policy realists?" *The Washington Post*. January 11, 2016. Accessed February 17, 2017. https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2016/01/11/do-the-greatest-op-ed-pages-in-america-discriminate-against-foreign-policy-realists/?utm_term=.dbf3ae933be8.

²⁵ Maliniak, Daniel, Susan Peterson, Ryan Powers, and Michael J. Tierney. 2014. *TRIP 2014 Faculty Survey*. Williamsburg, VA: Institute for the Theory and Practice of International Relations. Available at <https://trip.wm.edu/charts/>.

²⁶ Maliniak, Daniel, Amy Oakes, Susan Peterson, and Michael J. Tierney. 2011. International Relations in the US Academy. *International Studies Quarterly*, 55:437-464. DOI: 10.1111/j.1468-2478.2011.00653.x.

NATO prezidento rinkimų kampanijos metu yra požiūris, su kuriuo, iš esmės, daug realistų sutiktų, tačiau viešai paremti net vienintelę politinę Trumpo poziciją reikštų rizikuoti reputacija.

Trumpai tariant, neseni akademinio realizmo susidomėjimo Baltijos valstybių saugumo reikalais atvejai labai dėmesį patraukiančiuose žiniasklaidos forumuose gali sudaryti įspūdį apie bendrą požiūrio poslinkį link šių pozicijų, galbūt net signalizuojantys apie pokytį JAV užsienio politikos bendruomenės *Zeitgeist*. Visiškai natūralu, kad sąjungininkes, labai priklausančias nuo JAV geranoriškumo, tokių pozicijų palaikymas sukrėstų. Tačiau reikėtų pažymėti, kad pastaruoju metu mokslininkai realistai neina koja kojon su dabartinėmis JAV užsienio politikos pozicijomis ir jų įtaka yra nedidelė.

Be akademikų realistų, Baltijos šalių saugumas tapo karštai diskutuojama tema JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrų ir, panašiai kaip ir realistų atveju, šioje srityje, bent iš pirmo žvilgsnio, atrodo, vyksta poslinkis kvestionuojant JAV saugumo išpareigojimus Baltijos šalyse. Tačiau, skirtingai nuo realistų, tyrimų ir analizės centrai tradiciškai turėjo daugiau galimybių bendrauti su JAV politikos kūrėjais ir daryti jiems įtaką.

Siekiant įvertinti, koku mastu JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrai priima realistinį požiūrį į Baltijos šalių saugumą, reikia žinoti kontekstą. Kitoje straipsnio dalyje smulkiai išdėstysime tyrimų ir analizės centrų paskirties sampratą, jų poveikį ir pateiksime šiuolaikinius debatus apie jų vaidmenį.

3. Kas yra tyrimų ir analizės centras?

Nors mokslininkams buvo sunku susitarti dėl *think tank* apibrėžimo, plačiai priimtina ir išsamų apibūdinimą pateikė Jamesas G. McGannas:

Tyrimų ir analizės centrai, arba viešosios politikos tyrimo, analizės ir praktikos institucijos, yra organizacijos, atliekančios su politika susijusius tyrimus ir analizes ir teikiančios patarimus vidaus ir tarptautiniais klausimais, siekdamos padėti politikos kūrėjams ir visuomenei priimti kompetentingus sprendimus viešosios politikos klausimais. Tyrimų ir analizės centrai gali būti prisijungę prie politinių partijų, vyriausybių, interesų grupių ar privačių korporacijų arba sudaryti savarankiškas nevyriausybinės organizacijas (NVO). Šios institucijos dažnai funkcionuoja kaip tiltas tarp akademinų ir kuriančių politiką bendruomenių, tarnaudamos viešajam interesui, kaip nepriklausoma grandis, kuri atlieka taikumuosis ir fundamentalius tyrimus tokia kalba ir forma, kuri yra suprantama, patikima ir prieinama politikos kūrėjams ir visuomenei²⁷.

²⁷ McGann, James G. *Think tanks and policy advice in the United States: academics, advisors and advocates*. New York, NY: Routledge, 2007. p. 11.

Pagal vėliausią kasmetį *Global Go To Think Tank Index Report* (2015 m.), JAV yra 1835 tokie tyrimų ir analizės centrai. 90,5 procento tyrimų ir analizės centrų buvo įkurti 1951 m. ir vėliau, o jų skaičius daugiau nei padvigubėjo nuo 1980 m.²⁸

Jeigu yra tokia didelė pasiūla, turėtų būti ir paklausa. Kodėl JAV politikos kūrėjai labai pasikliauja šių centrų patarimais? Vieną iš labiausiai įtikinančių atsakymų pateikė Donaldas Abelsonas, pabrėždamas, kaip pavojinga JAV neturėti nuolat veikiančios valstybės tarnybos, tokios kaip Vestminsterio sistemos, kokias turi Jungtinė Karalystė ar Kanada. Jis rašo:

...JAV aukščiausios biurokratijos sluoksniš pasikeičia kas ketverius ar aštuonerius metus, kai naujoji administracija perima valdžią. Todėl prireikia kelerių metų, kad naujoji biurokratija įgytų savo institucinę atmintį. Tokia perimamumo stoka biurokratijoje gali pakenkti ne tik teikiamos kompetencijos kokybei, bet taip pat ir pasitikėjimui, kurį išrinktieji pareigūnai turi vyriausybei. Be to, kadangi Kongreso narių nesaisto parlamentinis stiprios partijos vienybės principas, jie gali laisvai paprašyti patarimo iš išorėje veikiančios ir politiką tiriančios bendruomenės²⁹.

Buvo pateikti keli kiti paaiškinimai dėl tyrimų ir analizės centrų didėjimo JAV, įskaitant valdžios pasidalijimą tarp šakų (teisminė, teisėkūra ir vykdomoji) ir lygmenų (valstijų ir federalinio), gerai išvystytos pilietinės ir filantropinės kultūros JAV ir politinės sistemos, kuri turi ne vieną, bet keletą įeigos punktų³⁰.

Taip pat buvo dedamos pastangos suskirstyti skirtingus ir įvairius tyrimų ir analizės centrus į kategorijas. Tyrimų ir analizės centrų ir pilietinės visuomenės programa (*The Think Tanks and Civil Society Program – TTCSP*) sukūrė naudingą tipologiją, kuria remiantis tyrimų ir analizės centrai klasifikuojami pagal jų priklausymo laipsnį: autonominius, nepriklausomus, kvazinepriklausomus, prisijungusius prie vyriausybės, kvazivyriausybinus, prisijungusius prie universitetų, prisijungusius prie politinių partijų ir korporacinius (t. y. siekiančius pelno)³¹.

Žinoma, reiktų užduoti klausimą, kodėl tyrimų ir analizės centrai nusipelno mokslininkų dėmesio. Yra paprastas paaiškinimas: dėl jų poveikio. Kokią įtaką tyrimų ir analizės centrai daro sprendimų priėmimo procesui ir užsienio politikos viršūnėms? Paprastai šis klausimas užduodamas turint omenyje du tikslus. Pirmasis yra įvertinti, ar tyrimų ir analizės centrų poveikis

²⁸ McGann, James G. "2015 Global Go To Think Tank Index Report" (2016). *CSP Global Go To Think Tank Index Reports*. Paper 10. http://repository.upenn.edu/think_tanks/10.

²⁹ Abelson, Donald E. "Old world, new world: the evolution and influence of foreign affairs think-tanks." *International Affairs* 90, no. 1 (2014): p. 137.

³⁰ McGann, 2007, p. 21.

³¹ McGann, 2016.

tarnauja gėriui ar blogiui. Antrasis tikslas yra įvertinti, ar sparčiai kintančioje intelektualioje aplinkoje tyrimų ir analizės centrai praranda savo įtaką ir galbūt net tampa nebeaktualūs.

Kalbant apie pirmąjį klausimą, daugelis JAV mano, kad tyrimų ir analizės centrai turėtų būti ištirti dėl to, ką „jų dalyvavimas planuojant politiką galėtų pasakyti apie nerenkamų ekspertų vaidmenį ir ar jų dalyvavimas sustiprina demokratiją, ar kenkia jai“, arba dėl to, kad jiems turėtų būti taikomas monitoringas, siekiant suteikti JAV visuomenei „geresnį supratimą apie tai, kas ir kokios varamosios jėgos slypi už svarbių politikos iniciatyvų“³².

Su tuo susijęs ir klausimas, kas yra pagrindinis tyrimų ir analizės centrų tikslas. Pavyzdžiui, tipologiją, alternatyvią McGanno, pateikia Waeveris, kuris klasifikuoja tyrimų ir analizės centrus pagal jų tikslus (užuot klasifikavęs juos pagal priklausymą) ir siūlo tris kategorijas: universitetus be studentų, tyrėjus, pasirašiusius sutartį, ir propagavimo centrus. Dauguma tyrimų ir analizės centrų gali, iš esmės, būti apibūdinami kaip centrai, pirmiausia sutelkiantys dėmesį į politikos tyrimus arba į politinių idėjų propagavimą³³.

Kalbant apie tyrimus politikos srityje, tyrimų ir analizės centrai buvo tradiciškai numatyti tapti „smegenų fondais“, vykdančiais tyrimus ir teikiančiais rekomendacijas, taip padedant politikos planuotojams priimti teisingus, faktais grindžiamus politinius sprendimus. Šį tikslą įkūnija amžiaus pradžios tyrimų ir analizės centrai, dažnai įkurti geranoriškų filantropų (tokių kaip Carnegie'is ar Brookingsas) arba pavadinti gerbiamų valstybės veikėjų vardais (*Woodrow Wilson Center* ar *Hoover Institution*).

Antrasis tyrimų ir analizės centrų tipas – tie, kurie visų pirma propaguoja politiškai motyvuotą ar ideologinę politiką – yra vis labiau plintantis. Jie buvo apkaltinti tuo, kad tapo vien tik „lobistais dėl įvairių politinių tikslų“. Propagavimas dažnai apima bent vieną iš šių dalykų: „argumentavimą dėl konkrečia pozicija grindžiamų rezultatų, supriešinant jį su bešališka analize, mokslinės metodologijos naudojimą, visų pirma, siekiant daryti įtaką politikai ideologiškai priimtina kryptimi arba sutelkti dėmesį į rinkodaros idėjas užuot vykdžius tyrimus.“³⁴

Propagavimo veiklą vykdančios tyrimų ir analizės centrai buvo ypač kal-

³² Abelson, 2014, p. 128.

³³ Ibid., p. 127.

³⁴ McGann, 2007, p. 15.

tinami dėl kenkimo demokratiniais procesams³⁵. Jų turtas gali suteikti jiems galimybę paveikti užsienio politikos aparatą, o to turto šaltiniai gali ideologine prasme daryti įtaką tyrimų ir analizės centrų politikos rekomendacijoms³⁶. Pavyzdžiui, dėl filantropinių fondų ir korporacijų aukotojų įnašų buvo pradėtas tokių institucijų, kaip *Heritage Foundation*, *American Enterprise Institute*, *Center for New American Security*, kruopštus organizavimo ir veiklos patikrinimas. Kai kurių tyrimų ir analizės centrų prieiga ne tik prie užsienio politikos viršūnių, bet netgi prie vykdomosios valdžios, taip pat kėlė susirūpinimą³⁷.

Su tuo susijęs ir antrasis plačios tematikos tyrimų ir analizės centrų tyrinėjimo tikslas: ar tyrimų ir analizės centrai apskritai gali realiai daryti reikšmingą įtaką ir poveikį? Siekiant išmatuoti jų poveikį, svarbu nustatyti įvairias strategijas, kurias tyrimų ir analizės centrai naudoja tam, kad išplatintų savo tyrimų duomenis ir darytų poveikį politikai. Abelsonas nustatė keturias plačias strategijas:

- tyrimų produktai (knygos, straipsniai, moksliniai žurnalai, nuomone grindžiami žurnalai, politikos direktyvos, socialinė žiniasklaida ir informaciniai biuletiniai);
- sklaida žiniasklaidoje (nuomonę pateikiantys straipsniai svarbiuose JAV ir tarptautiniuose laikraščiuose, komentarai apie radijo ir televizijos laidas ir pokalbius su garsenybėmis, tinklaraščiai apie instituto svetainę ir parodymų davimas, gavus kvietimą, kongreso komitetuose ir pakomitečiuose);
- populiarinimo veikla (paskaitos, konferencijos, seminarai ir pasikeitimo patirtimi pasitarimai, kuriuose politikos kūrėjai, akademinė bendruomenė, žurnalistai, prekybos ir pramonės lyderiai keičiasi idėjomis);
- susitikimai su politikais (dažnai privatūs, su politikos formuotojais Kapitolijuje, Baltuosiuose Rūmuose ir visose biurokratijos struktūrose)³⁸.

Panašiai, kaip akademinė bendruomenė moderniuose universitetuose jaučia spaudimą, nes jos tyrimų rezultatai ir karjera dažnai priklauso nuo

³⁵ Abelson, 2014, p. 128. Daugiau apie tyrimų ir analizės centrų propagavimo ir lobistines šakas žr. Tevi Troy, 'Devaluing the think tank', *National Affairs*, no. 10, Winter 2012, pp. 75–90; Bryan Bender, 'Many DC think tanks now players in partisan wars', *Boston Globe*, 11 Aug. 2013. in U.S. foreign policy mindsets introduced. It is as recently research, and their influence is rather marginal.

³⁶ Lawrence Davidson, *Foreign Policy, Inc.: Privatizing America's National Interest* (Lexington: University Press of Kentucky, 2009).

³⁷ Siekiant išnagrinėti santykius tarp kai kurių tyrimų ir analizės centrų ir JAV prezidentų, žr. Donald E. Abelson, *A Capitol idea: think tanks and US foreign policy* (Kingston and Montreal: McGill-Queen's University Press, 2006), pp. 23–42.

³⁸ Abelson, 2014, p. 137; see also Abelson, 2016, and McGann, 2007.

tyrimų rezultatų poveikio įrodymų, taip ir tyrimų ir analizės centrai sukūrė kūrybinius rodiklius kontroliuoti ir išmatuoti savo veiklos poveikį. Rodikliai yra tokie: rubrikų dydis laikraščiuose arba citavimo atvejų skaičius; interneto paspaudimų ir (ar) prašymų sukurti puslapį skaičius; radijui ar televizijai duodamų interviu dažnumas; kolegų redaguotų publikacijų skaičius; viešas, profesionalus ir politinis dalyvavimas institucijų renginiuose, paskaitose ir konferencijose; naujų programų sudarymas, naujų darbuotojų priėmimas, projektų atnaujinimas; augantys gebėjimai pritraukti fondų stipendijas, vyriausybės kontraktus ir kitus finansinius šaltinius, palyginti su ankstesniais metais; tyrėjų paskyrimas į patariamąsias vyriausybės tarybas ir tyrėjų karjeros progresavimas, paskiriant juos į vyriausybines ir tarptautines organizacijas³⁹.

Akivaizdu, kad tai yra tyrimų ir analizės centrų savanaudiškumas, siekiant „sudaryti išpūdį, kad jie turi milžinišką įtaką“. Centrai matuoja savo poveikį tam, kad pritrauktų rėmėjų, įgytų prestižo ir pateisintų savo buvimą⁴⁰. Dėl tų, kurie abejoja tyrimų ir analizės centrų savianalizės tikslumu, akademikai kreipia dėmesį į kitus parametrus, įskaitant: ryšius / kontaktus su politikos kūrėjais / įgyvendintojais; tarybų narių, patarėjų ir t. t. ryšius su politikos kūrėjais, tyrimų produktų plitimo mastą / kokybę, politikos formuotojų naudojimąsi tyrimų rezultatais (viešos nuorodos), kitų įtakingų elito grupių naudojimąsi tyrimais: redakcinių kolegijų, laikraščių straipsnių autorių, žiniasklaidos komentatorių, politinio spaudimo grupių ir kitų valstybės tarnybos veikėjų naudojimąsi tyrimais, suvestinės žiniasklaidos nuorodos į tyrimo produktus, nuorodos į tyrimus ir analizes moksliniuose žurnaluose, naujojoje žiniasklaidoje, viešuose liudijimuose ir t. t.⁴¹

Tačiau svarbu pažymėti, kad nors akademinį poveikio matavimo priemonių galbūt yra daugiau, būdas, kuriuo tyrimų ir analizės centrai išmatuoja savo pačių poveikį, gali paveikti jų elgesį. Pavyzdžiui, tyrimų ir analizės centrai visada suteikdavo specialų prioritetą prieigai prie žiniasklaidos priemonių ir jie jau pradėjo prisitaikyti prie kintančios socialinės žiniasklaidos architektūros pridėdami papildomus savo poveikio rodiklius, tokius kaip *YouTube* ir *TED* pokalbių peržiūros, *Facebook* patiktukai, trumpųjų žinučių rašymas ir atsakymas ir t. t. Poreikio prisitaikyti prie socialinės žiniasklaidos rezultatas buvo tyrimų ir analizės centrų tyrimų rezultatų ir politikos receptų sumenki-

³⁹ Stone, D., Maxwell, S., and Keating, M. 'Bridging Research and Policy', *An International Workshop: Funded by the UK Department of International Development, Radcliff House, Warwick University*, 16–17 July 2001, pp. 29–30.

⁴⁰ Abelson, 2014, p. 130. Taip pat žr. Abelson, Donald E. *Do Think Tanks Matter?: Assessing the Impact of Public Policy Institutes*, 2nd edition. Montreal: McGill-Queen's University Press, 2014.

⁴¹ McGann, 2017, p. 41.

nimas iki lengvai suprantamų trumpųjų žinučių ir vaizdo klipų. Tai savo ruožtu gali pakirsti patį tyrimų ir analizės centrų tikslą: entuziastingai vaikydamiesi mygtuko paspaudimų ir trumpųjų žinučių, riboti tyrimų ir analizės centrų resursai gali būti nukreipti nuo tyrimų į rinkodarą. Andrew'as Schwartzas, *Center for Strategic and International Studies* vyresnysis viceprezidentas, netgi tvirtino, kad „mes tapome savo pačių žiniasklaidos kompanija“⁴². Vis dėlto kai kas pabrėžia naujosios žiniasklaidos naudą. Jessica Matthews, buvusi *Carnegie Endowment for International Peace* prezidentė, teigia, kad

masinis iš esmės neredaguotos naujosios žiniasklaidos plitimas leido lengviau surasti aukščiausios kokybės darbus ir nustatyti asmenis ir institucijas, kurios nuosekliai sukuria juos. Socialinėje žiniasklaidoje cirkuliuoja milžiniškas kiekis niekalo, kurį galima apeiti. Daug svarbiau, kad matome geriausią ir svarbiausią informaciją, daug greičiau išskylančią į paviršių⁴³.

Didelės apimties klausimai apie kintančią „informacijos ekosistemą“ ir vis didėjantį „idėjų turgaus“ konkurencingumą iškėlė klausimą, ar tyrimų ir analizės centrų įtaka nyksta. 2015 m. *Washington Post* išspausdino daugybę mokslininkų, politikos kūrėjų ir tyrimų ir analizės centrų lyderių atsakymų į klausimą: „Ar tyrimų ir analizės centrai jau tapo nebeaktualūs?“. Kartu su naujosios žiniasklaidos problemomis, šis forumas iškėlė klausimus apie potencialiai mažėjantį tyrimų ir analizės centrų poveikį dėl jų vis labiau šališkų perspektyvų, kenksmingos ideologinės aklavietės Vašingtone, ypač Kongrese⁴⁴, ir apie tai, kaip reikalavimas pateikti rezultatus nedelsiant neskatina nuodugnių tyrimų ir analizės⁴⁵.

Labiausiai tiesmuki tyrimų ir analizės centrų mokslininkai iš esmės pripažino, kad įtakos matavimas kelia iššūkį. Išmatuoti poveikį ten, kur svarbu – Kongrese, vykdomosios valdžios aparate ir žiniasklaidoje – yra sudėtinga dėl to, kad įtaka gali būti labai „epizodiška, ginčytina ir sunkiai nuspėjama.“⁴⁶ Kaip tik dėl šių sunkumų Abelsonas daro išvadą, kad mokslininkai „gali neturėti kito pasirinkimo, tik vertinti tyrimų ir analizės centrus ir jų nagrinėjamas

⁴² Bennett, Amanda. “Opinion | Are think tanks obsolete?” *The Washington Post*. October 05, 2015. Accessed February 17, 2017. https://www.washingtonpost.com/news/in-theory/wp/2015/10/05/are-think-tanks-obsolete/?utm_term=.daa8414edf50.

⁴³ Mathews, Jessica. “Opinion | Why think tanks should embrace ‘new media’” *The Washington Post*. October 08, 2015. Accessed February 17, 2017. https://www.washingtonpost.com/news/in-theory/wp/2015/10/08/why-think-tanks-should-embrace-new-media/?tid=a_inl&utm_term=.c947ebaa1a4f.

⁴⁴ Harman, Jane. “Opinion | Are think tanks too partisan?” *The Washington Post*. October 07, 2015. Accessed February 17, 2017. https://www.washingtonpost.com/news/in-theory/wp/2015/10/07/are-think-tanks-too-partisan/?utm_term=.dd4a2c6ecf0e.

⁴⁵ Laipson, Ellen. “Opinion | Why our demand for instant results hurts think tanks.” *The Washington Post*. October 09, 2015. Accessed February 17, 2017. https://www.washingtonpost.com/news/in-theory/wp/2015/10/09/why-our-demand-for-instant-results-hurts-think-tanks/?utm_term=.dd19ed239723.

⁴⁶ Abelson, 2014, p. 142.

politines problemas kiekvienu atveju atskirai⁴⁷. Formuoti užsienio politiką be galo sudėtinga ir sunku tiksliai nustatyti įtakos apimtį, kurią tyrimų ir analizės centrai ar netgi specifinis tyrimų ir analizės centras tam tikromis sąlygomis padaro lyderio sprendimams užsienio politikos klausimais.

Nepaisant to, tyrimų ir analizės centrų politikos pozicijų įvertinimas yra vertinga patirtis; jie iš tiesų daro įtaką, nesvarbu, kaip sunku būtų tiksliai ją nustatyti. Tyrimų ir analizės centrai yra pagrindinis JAV užsienio politikos formavimo elementas. Abelsonas nurodė, kad tie tyrimų ir analizės centrai, kurie skiria daug dėmesio visuomenei informuoti, gali transformuoti viešąją nuomonę, kai kiti tyrimų ir analizės centrai galbūt mažai reklamuojasi, bet sėkmingai veikia darydami įtaką politikos kūrėjams už uždarytų durų⁴⁸. Taip pat labiau tikėtina, kad tyrimų ir analizės centrai atstovaus užsienio politikos viršūnių požiūriui, kadangi jie yra priešakinėje linijoje ir iš esmės reaguoja į politikos formuotojų poreikius ir dabartinius prioritetus. Pavyzdžiui, McGannas padarė išvadą, kad „tyrimų ir analizės centrai turi daugiausia įtakos ankstyvosiose politikos planavimo proceso pakopose, ypač apibūdinant problemą ir sudarant darbotvarkės etapus“⁴⁹. Jeigu tyrimų ir analizės centrai primygtinai pabrėžia kokią nors problemą, yra racionalu manyti, kad tarp užsienio politikos lyderių tam yra poreikis, nesvarbu, ar jie prašė patarimų, ar ne.

4. Baltijos šalių saugumo perspektyvos: JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrų tyrimų rezultatų analizė

Keletą pastarųjų metų tyrimų ir analizės centrai dėjo pastangas aiškiai suformuluoti savo atsaką į didelį nuoseklios politinės pozicijos poreikį, susijusį su Baltijos valstybių saugumu ir NATO vaidmeniu jų gynybai. Tie, kurie šaukia garsiausiai perpildytame name, išgirstami ir užsienio publikai susidarė įspūdis, kad tyrimų ir analizės centrai, vadovaudamiesi bendrosios realistų strategijos direktyvomis, iš naujo ir skubiai įvertina JAV saugumo įsipareigojimus, propaguodami išlaidų mažinimą. Tačiau šis įspūdis klaidingas, ir žemiau pateiktoje keletu žymių JAV tyrimų ir analizės centrų tyrimų rezultatų analizėje bus siekiama tokį įspūdį išsklaidyti.

⁴⁷ Abelson, 2006, p. 230.

⁴⁸ Abelson, Donald, E. *Do Think Tanks Matter? Assessing the Impact of Public Policy Institutes*, Montreal, McGill-Queen's University Press, 2002, p. 65.

⁴⁹ McGann, 2007, p. 41.

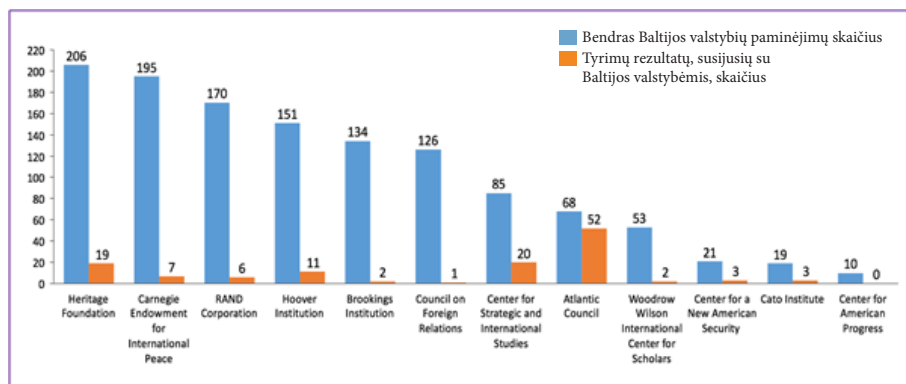
4.1. Tyrimų ir analizės centrų atranka

Tyrimų ir analizės centrų atranką analizei atlikti didele dalimi nulėmė 2015 m. *Global GO to Think Tank Index* (GGTTI) „Paskyrimo ir klasifikavimo kriterijai“, kuriuos sudaro dvidešimt aštuoni kriterijai, skirti įvertinti santykinę 6486 tyrimų ir analizės centrų reputaciją, kokybę ir poveikį visame pasaulyje. JAV buvo atrinkta dvylika tyrimų ir analizės centrų vadovaujantis jų reitingais trijose kategorijose: pasaulinio lygio tyrimų ir analizės centrai, geriausi gynybos ir nacionalinio saugumo tyrimų ir analizės centrai ir geriausi užsienio politikos ir tarptautinių santykių tyrimų ir analizės centrai. Remiantis apytikslu reitingavimo tvarka, pateko šie centrai: *Brookings Institution*, *Carnegie Endowment for International Peace*, *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*, *Council on Foreign Relations*, *RAND Corporation*, *Woodrow Wilson International Center for Scholars (The Keenan Institute)*, *Cato Institute*, *Heritage Foundation*, *Center for American Progress (CAP)*, *Center for a New American Security (CNAS)*, *Atlantic Council* ir *Hoover Institution*. Reikia pažymėti, kad pirmieji šeši tyrimų ir analizės centrai yra pirmame pasaulinio lygio tyrimų ir analizės centrų dešimtuke.

4.2. Tyrimo rezultatų apžvalga

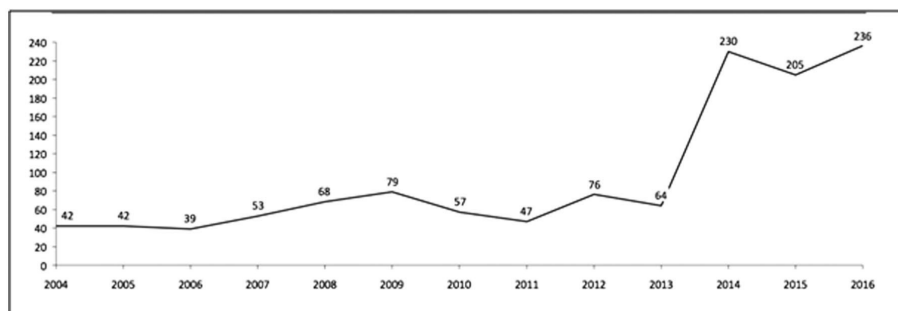
Tyrimų ir analizės centrų tyrimų rezultatai gana įvairūs ir skirtingi tyrimų ir analizės centrai naudoja įvairius formatus. Dauguma atvejų tyrimų rezultatus pateikia mokslininkai, prisijungę prie centrų arba juose nuolat dirbantys. Šiame straipsnyje pateikiami šie formatai: ataskaitos, memorandumai, spaudiniai (laikraščių straipsniai, mokslinių žurnalų straipsniai, rankraščiai), straipsniai internete ir tinklaraščiai, skelbimai ir stenogramos (interviu, pasikaitų, konferencijų ir kongreso liudijimų).

Nuo 2004 m. (kai trys Baltijos valstybės įstojo į NATO) iki 2016 m. dvylika aukščiau išvardytų tyrimų ir analizės centrų paminėjo Baltijos valstybes pateikiamoje informacijoje 1238 kartus. Šie paminėjimai beveik visais atvejais buvo susiję su NATO, Rusijos, Rytų Europos saugumo, demokratizacijos, ekonominio liberalizavimo ar energetinio saugumo kontekstais. Tyrimų rezultatai, kuriuose pagrindinis dėmesys buvo, visų pirma, sutelktas į Baltijos šalių problemas – kitaip nei paprasčiausi paminėjimai – buvo gerokai retesni ir siekė tik 126 atvejus. 1 pav. iliustruoja visų dvylikos tyrimų ir analizės centrų skirtumus.

1 pav. Atrinktų tyrimų ir analizės centrų tyrimo rezultatų apžvalga 2004–2016 m. laikotarpiu

2014 m. Baltijos valstybių saugumui buvo skiriama žymiai daugiau dėmesio, ką, matyt, galima paaikškinti Rusijos įvykdyta Krymo aneksija. Vėliau nuolatinis dėmesys Baltijos valstybėmis išliko dėl besitęsiančio konflikto Ukrainoje, dėl Trumpo NATO kritikos ir jo „sandėriško“ požiūrio į JAV gynybos išsipareigojimus per 2016 m. prezidentinę kampaniją.

2 pav. Tyrimų rezultatų, kur buvo paminėtos Baltijos valstybės 2004–2016 m., skaičius

Siekiant padaryti išvadas apie kiekvieno atrinkto tyrimų ir analizės centro bendrąjį požiūrį į JAV užsienio politiką ir Baltijos valstybes, buvo nustatyti kai kurie požymiai ir sudarytos veiklos reitingų skalės kiekvienos veiklos srities turiniui įvertinti. Tyrimų rezultatai buvo vertinami pagal tai, kokią nuomonę šie centrai pareiškė apie keturias bendras nagrinėjamų klausimų grupes: požiūrį į bendrąją JAV strategiją ir kryptį, Maskvos ketinimų ir pajėgumų suvokimą, NATO ir jos reikšmės JAV saugumui vertinimą, o taip pat išsipareigojimus, susijusius su grėsmėmis Baltijos valstybių saugumui, jų lygį ir šių grėsmių vertinimą. Tyrimų

rezultatų analizė apsiribojo 126 rezultatais, kurie išskirtinai arba pirmiausia nagrinėjo Baltijos valstybių saugumą. Kaip jau buvo minėta, beveik visuose kituose tyrimo rezultatuose Baltijos valstybės buvo paminėtos tik prabėgomis ir nors daugelis iš šių centrų reiškė nuomonę arba pateikė tyrimo duomenis apie bendrąją JAV strategiją, Rusiją ir NATO, jie taip pat palietė ir Baltijos valstybes. To nepadarius, situacija būtų buvusi iškreipta. Vis dėlto tyrimų ir analizės centrų požiūris į šias tris problemų sritis – nekalbant jau apie jų ideologinius įsipareigojimus – žinoma, daro įtaką jų požiūriui į Baltijos valstybes. Todėl būtina atsižvelgti į tai, kad visi tyrimo ir analizės centrai turi platesnį požiūrį į užsienio politiką, tačiau reikia stengtis nedaryti skubotų išvadų apie jų tikėtiną poziciją Baltijos valstybių atžvilgiu, kuri priklausytų vien tik nuo jų platesnių pažiūrų.

4.3. *Heritage Foundation*

Heritage Foundation, įkurtas 1973 m., turėjo didžiausią skaičių tyrimų rezultatų, kuriuose buvo paminėtos Baltijos valstybės, ir buvo trečias pagal tyrimų rezultatų skaičių, kur pagrindinis dėmesys buvo skiriamas Baltijos šalims. Pagal GGTTI, jis buvo aštuntas ir didžiausios įtakos viešajai politikai, ir tyrimo ir analizės centrų JAV kategorijose, tačiau jis yra daug žemiau gynybos ir nacionalinio saugumo ir užsienio politikos ir tarptautinių reikalų kategorijose, t. y. užima atitinkamai 36-ą ir 24-ą vietas.

Jo žemą vietą užsienio ir gynybos politikos sąrašuose iš dalies galima paaiškinti tuo, kad jis prioritetizuoja vidaus ir ekonomikos klausimus, kuriuose jis iš esmės remia laisvą rinką ir ribotą valdymą. Tai yra tvirtas konservatyvus tyrimų ir analizės centras, turintis stiprius ryšius su Respublikonų partija. Ryšius, kurie užsimezgė tada, kai Ronaldas Reaganas plačiai naudojosi išsamia politikos studija „Lyderystės mandatas: Politikos valdymas konservatorių administracijoje“. Buvo nustatyta, kad 60 % jame išdėstytos strategijos Reagano administracija buvo pradėjusi vykdyti jau iki 1982 m.⁵⁰ Nors tai pakenkė fondo reputacijai ir per pastaruosius penkerius metus dėl vadovybės ir krypties pasikeitimų jis prarado daugelio respublikonų palankumą⁵¹, panašu, kad dabar jis patiria kažką panašaus į atgimimą. Be to, yra manoma, kad jis

⁵⁰ Abelson, 2006, p. 34.

⁵¹ Ball, Molly. “The Fall of the Heritage Foundation and the Death of Republican Ideas.” *The Atlantic*. September 25, 2013. Accessed February 19, 2017.

<https://www.theatlantic.com/politics/archive/2013/09/the-fall-of-the-heritage-foundation-and-the-death-of-republican-ideas/279955/>.

turėjo didelę įtaką, formuojant Trumpo pereinamojo laikotarpio komandą⁵². Jis taip pat yra didelis tyrimų ir analizės centras, turintis daugiau nei 500 000 narių, daug darbuotojų, o jo bendrai įsipareigojimai ir grynasis turtas 2015 m. siekė beveik 270 mln. dolerių⁵³.

Heritage Foundation paprastai pasižymi verslininkišku požiūriu į politikos analizę ir rekomendacijas, o požiūriu į užsienio politiką atžvilgiu, šis fondas yra nepalaužiamas gynėjas to, ką Posenas pavadintų bendrąja liberaliąja hegemonine strategija, skatinančia JAV galios projektavimą, siekiant ekonomikos liberalizavimo ir demokratizavimo. Jau 2005 m. vienas iš fondo vizituojančių mokslinių bendradarbių ragino prezidentą George'ą Bushą prieš jo vizitą į Rygą „pripažinti didelius mūsų naujųjų sąjungininkų pasiekimus, pereinant į demokratiją, perimant rinkos ekonomiką ir tampant NATO dalimi“⁵⁴. Be to, 2005 m. fondas pagyrė NATO už jos „nuostabią transformaciją“ ir išreiškė didelį palaikymą jos plėtrai: „pradedant Vidurio Europos šalių grąžinimu į jų Europos namus, vieningus ir laisvus, ir baigiant narystės suteikimu buvusioms pavergtomis Estijos, Latvijos ir Lietuvos tautoms, NATO atliko labai didelį darbą.“⁵⁵

Heritage Foundation vienas iš pirmųjų apibūdino Rusiją kaip grėsmę JAV regioniniams interesams ir sąjungininkams, jau 2004 m. skelbdamas pavojų dėl Maskvos kišimosi į Ukrainos reikalus ir reikšdamas susirūpinimą dėl jos motyvų ir ilgalaikės strategijos. Tuo metu sulaikymo (*containment*) politika kaip atsakas nebuvo rekomenduojama. Vietoj to, „didžiausias iššūkis yra turėti Rusiją, atvirą ir bendraujančią su Vakarais, judančią demokratijos ir laisvo verslo link ir gyvenančią taikiame sambūvyje su šalimis, kurios yra jos periferijoje.“⁵⁶ Tačiau vėliau, nuolat sekdamas įvykius per visą ateinančią dešimtmetį, *Heritage Foundation* vis dažniau įvardydavo Rusiją kaip revanšistinę ir iš pagrindų pakeitė savo politikos rekomendacijas, kuriose atsirado jėgos demonstravimas ir atgrasymas. Jis griežtai nepritarė Rusijos pasiūlytai nau-

⁵² Glueck, Katie, Kenneth P. Vogel, Edward-Isaac Dovere, Hadas Gold, Taylor Gee, James Kitfield, Jack Shafer, and Gregg Carlstrom. “Trump’s shadow transition team.” *POLITICO*. Accessed February 19, 2017. <http://www.politico.com/story/2016/11/trump-transition-heritage-foundation-231722>.

⁵³ “The Heritage Foundation’s Financial Information.” The Heritage Foundation. Accessed February 19, 2017. <http://origin.heritage.org/about/financials>.

⁵⁴ Cohen, Ariel. “President Bush’s Messages to the Baltic States, Russia, and Georgia.” The Heritage Foundation. Accessed February 2017. <https://www.heritage.org/europe/report/president-bushs-messages-the-baltic-states-russia-and-georgia>.

⁵⁵ Cohen, Ariel. “NATO’s Frontiers: Eurasia, the Mediterranean, and the Greater Middle East.” The Heritage Foundation. Accessed February 20, 2017. <http://www.heritage.org/defense/report/natos-frontiers-eurasia-the-mediterranean-and-the-greater-middle-east>.

⁵⁶ Brookes, Peter. “The Bear is Back.” The Heritage Foundation. Accessed February 20, 2017. <http://www.heritage.org/europe/commentary/the-bear-back>.

jai Europos saugumo sutarčiai⁵⁷, o nuo 2014 m. įvardijo Rusiją „egzistencine grėsme“, teigdamas, kad „JAV ir NATO turi imtis tvirtos, ilgalaikės strategijos, kad sustiprintų NATO valstybių narių kolektyvinę gynybą ir padėtų apsaugoti Šiaurės ir Baltijos regioną“⁵⁸.

Palyginti su visais kitais, *Heritage Foundation* labiausiai ragino JAV užtikrinti Baltijos valstybių saugumą jaučiamos Rusijos grėsmės akivaizdoje. Daugybėje ataskaitų ir komentarų 2013–2016 m. laikotarpiu jo parama Baltijos valstybėms sustiprėjo ir pasiekė kulminaciją, išsakyus penkias politikos pozicijas: 1) JAV turi būti pasirengusios skubiai sustiprinti Baltijos valstybes, 2) JAV ir NATO turi įkurti nuolatinę bazę regione, 3) JAV ir NATO turi tvirtai pareikšti, kad 1997 m. NATO ir Rusijos santykių pagrindų aktas (*Founding Act*) nedraudžia steigti nuolatinės bazės Vidurio ir Rytų Europoje, 4) keturi didesni nei bataliono dydžio daliniai, kurių buvimas regione šiuo metu yra nuolatinis, turi būti integruoti į kiekvienos Baltijos šalies gynybos planavimą ir 5) turi būti įsteigta Baltijos oro gynybos misija⁵⁹.

Trumpai tariant, *Heritage Foundation* besąlygiškai palaiko tvirtą gynybinę poziciją:

JAV turi labai aiškiai pareikšti Rusijai, kad žemėlapyje yra linija, kurios Rusija negali peržengti, nepatirdama rimtų pasekmių – iš šalių, kurios priklauso NATO ir iš šalių, kurios nėra NATO narės. JAV pagal sutartį yra įsipareigojusios ginti NATO šalis. Bet koks atsakas, kurio NATO imasi, siekdama sustiprinti savo narių teritorinį vientisumą, būtų patikima gynybos priemonė, skirta apginti Aljansą, o ne išprovokuoti karą su Rusija⁶⁰.

4.4. *Carnegie Endowment for International Peace*

Carnegie Endowment for International Peace (toliau – Carnegi'o fondas) yra antras pagal tyrimų rezultatų skaičių, kur minimos Baltijos valstybės. Septyniuose iš tyrimų rezultatų šis regionas yra pagrindinis tyrimo objektas. GGTTI vertinimu fondas užima antrą vietą tarp svarbiausių JAV tyrimų ir

⁵⁷ McNamara, Sally. “Russia’s Proposed New European Security Treaty: A Non-Starter for the U.S. and Europe.” The Heritage Foundation. Accessed February 20, 2017. <http://www.heritage.org/europe/report/russias-proposed-new-european-security-treaty-non-starter-the-us-and-europe>.

⁵⁸ Coffey, Luke. “Russia’s Provocations in the Nordic-Baltic States: The U.S. Needs a Strategy to Support the Region.” The Heritage Foundation. Accessed February 20, 2017. <http://www.heritage.org/europe/report/russias-provocations-the-nordic-baltic-states-the-us-needs-strategy-support-the>.

⁵⁹ Coffey, Luke. “NATO Summit 2016: The Alliance Must Defend the Baltic States.” The Heritage Foundation. Accessed February 20, 2017. <http://www.heritage.org/global-politics/report/nato-summit-2016-the-alliance-must-defend-the-baltic-states>.

⁶⁰ Coffey, Luke. “The U.S. Needs to Get Its Baltic Force Posture Right.” The Heritage Foundation. Accessed February 20, 2017. <http://www.heritage.org/europe/report/the-us-needs-get-its-baltic-force-posture-right>.

analizės centrų pagal didžiausią įtaką viešajai politikai, yra septintas pagal įtaką nacionaliniam saugumui ir gynybai ir trečias pagal įtaką užsienio politikai ir tarptautiniams reikalams. Tai didžiulė organizacija, turinti daugiau nei 200 etatinių darbuotojų ir kurios visų išipareigojimų ir turto vertė yra daugiau nei 345 mln. dolerių⁶¹, o jo biurai yra Vašingtone, Maskvoje, Briuselyje, Beirute, Pekine ir Naujajame Delyje.

Šį centrą 1910 m. įkūrė pramonininkas ir filantropas Andrew'as Carnegie'is, ir jo pradinis tikslas buvo „propaguoti taiką, skleisti teisingumą tarp tautų ir propaguoti pagarbų bendravimą pasaulyje, nesibaiminant karo pavojaus“⁶². Fondas tapo vienu iš labiausiai gerbiamų tyrimų ir analizės centrų JAV, o jo politinė ideologija yra tvirta centro kairioji, o jo užsienio politikos pozicija yra, iš esmės, liberalusis internacionalizmas.

Carnegie'o fondas išreiškė susirūpinimą Baltijos valstybėmis palyginti vėlai, tačiau jo aiškesnė pozicija – nors ir netvirta bei neįpareigojanti – išryškėjo per paskutinius metus. Kai bendras fondo rėmėjų ir etatinio personalo sutarimas, atrodo, yra toks, kad reikia pripažinti (ir apgailestauti), kad Rusijai nepavyko integruotis į Vakarų, jie bando gerokai sumenkinti Rusijos keliamą grėsmę. Pavyzdžiui, Carnegie'o fondo centro Maskvoje direktorius Dmitrijus Treninas neseniai rašė, kad

...aktualiausias Vakarų politikos uždavinys: vengti susidūrimo kaktomuša su Rusija. Vargu, ar toks susidūrimas galimas dėl Rusijos pretenzijų vėl užkariauti Baltijos šalis ar išiveržti į Lenkiją, siekiant suskaldyti NATO aljansą. Maskva neturi nei ketinimų, nei intereso to daryti, nepaisant visų istoriškai pagrįstų Lenkijos ir Baltijos valstybių nuogaštavimų⁶³.

Tokia Rusijos „įtraukimo“ politika yra būdinga Carnegie'o fondui. Pavyzdžiui, kitas fondo atstovas teigia, kad geriausias atsakas Rusijos karinės galios stiprinimui Kaliningrade būtų deeskalacija, nes tada Vakarai turėtų galimybę „atvirai ir tiesiogiai diskutuoti su Rusija dėl būsimo anklavo statuso.“⁶⁴ Deja, parama, kurią Baltijos valstybėms rodė šio centro tyrėjai, buvo labiau pripildyta tuščios retorikos, ne tiek pagrindžiant, kad Baltijos regionas yra strategiškai svarbus, bet teigiant, kad jis nusipelno Vakarų paramos, kadangi yra „viena iš vertingiausių turistinių vietų Europoje su, beje, tokiais įdomiais

⁶¹ Carnegie Endowment for International Peace. Accessed February 20, 2017. <http://carnegieendowment.org/about/annualreport/2015>.

⁶² Žr. Abelson, 2006, p. 57.

⁶³ Trenin, Dmitri. “The West and Russia: For Now, Do No (Further) Harm.” Carnegie Middle East Center. Accessed February 20, 2017. <http://carnegie.ru/2016/04/10/west-and-russia-for-now-do-no-further-harm-pub-63301>.

⁶⁴ “Kaliningrad and the Escalatory Spiral in the Baltics.” Carnegie Europe. Accessed February 20, 2017. <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=66402>.

miestais, kaip Talinas, Ryga ir Vilnius, natūraliais miškais ir nuostabiomis pakrantėmis.⁶⁵ Carnegie'o fondo tyrimų rezultatuose Baltijos valstybių saugumas, bent jau iki šiol, nėra susilaukęs rimto dėmesio.

4.5. Hoover Institution, Brookings Institution, Woodrow Wilson International Center for Scholars, Council on Foreign Relations, Center for American Progress ir Center for a New American Security

Labai panašiai kaip Carnegie'o fondas, šie penki respektabilūs užsienio politikos tyrimų ir analizės centrai Baltijos valstybėms skyrė mažai dėmesio. Tai nereiškia, kad jie nepateikia tyrimų rezultatų, kuriuose šios valstybės minimos ir pripažįstamos. Jie tai daro paprastai Rusijos agresyvumo kontekste, kuris patraukia jų dėmesį ir kurį jie labai kritiškai vertina. Tačiau Baltijos valstybės nesulaukia deramo ilgalaikio, rimto ir tikro dėmesio savo saugumo klausimams ir JAV bei NATO išsipareigojimams joms. Tyrimų rezultatai dažniausiai apsiriboja trumpais straipsniais, kuriuose reiškiamas pavienių leidinių arba autorių nuomonė.

Norėdami susipažinti su naujausiais ir tipiškais kiekvieno iš šių tyrimų ir analizės centrų rezultatais, žr. 2016 metais skelbtus tyrėjų Josefo Joffe'o (*Hoover Institution*)⁶⁶, Steveno Piferio (*Brookings Institution*)⁶⁷ ar Michaelio Kofmano (*Wilson Center*)⁶⁸ komentarus.

Charakteringi Center for a New American Security (CNAS) tyrimų rezultatai labai panašūs į pirmųjų trijų centrų rezultatus, tačiau juose yra viena aiški išimtis. Pratybose, kurios mažai kuo skyrėsi nuo 2014–2015 m. *RAND Corporation* surengtų simuliacijų, 2016 m. vasario mėn. CNAS surengė teorinę simuliaciją (*tabletop exercise*), kurioje dalyvavo 50 aukšto rango dalyvių. Šių pratybų tikslas buvo „išnagrinėti galimus atsakomuosius veiksmus, kurių imtųsi nacionalinės ir daugiatautės pajėgos, reaguodamos į būsimas Rusijos

⁶⁵ "In Defense of the Baltics." Carnegie Europe. Accessed February 20, 2017. <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=64244>.

⁶⁶ Josef Joffe, "Trump To NATO: 'Pay Up, Or We Won't Protect You!'", Hoover Institution. Accessed February 20, 2017. <http://www.hoover.org/research/trump-nato-pay-or-we-wont-protect-you>.

⁶⁷ Steven Pifer, "Russian 'countermeasures' to NATO are coming." Brookings. July 29, 2016. Accessed February 20, 2017. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2016/05/10/russian-countermeasures-to-nato-are-coming>.

⁶⁸ Michael Kofman, "NATO Deterrence and the Russian Specter in the Baltics." Wilson Center. January, 03, 2017. Accessed February 20, 2017. <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/nato-deterrence-and-the-russian-specter-the-baltics>.

provokacijas, ir realiomis sąlygomis patikrinti ribą, kurią peržengus tarptautinės organizacijos, tokios kaip NATO, ir šalies valdžia, imtųsi veiksmų.⁶⁹ Verta perskaityti visą aštuoniolikos puslapių ataskaitą ir išvadas, kuriose giriamas *RAND* vertinimas:

Pagrindinis rezultatas buvo keletas akivaizdžių išvadų, tokių akivaizdžių, kad jų negalima ignoruoti. Pirmiausia, egzistuoja didelis nuomonių skirtumas, suvokiant grėsmę skirtingose geografinėse ribose. Aljansas taip išsiplėtė, o jo atskirų valstybių nacionaliniai saugumo interesai yra tokie įvairūs, jog darosi vis sunkiau pasiekti sutarimą dėl iššūkių, su kuriais šios šalys susiduria. Antra, NATO jau nebėra tokia stipri ar atspari kariniu ar instituciniu požiūriu, kaip turėtų būti. Dėl kariuomenei skiriamų lėšų mažinimo per kelis pastaruosius dešimtmečius, nors svarbiausios sprendimus priimančių institucijų ir sutvirtėjo, ši organizacija pasidarė nelanksti juntamų hibridinių grėsmių akivaizdoje. Ir pagaliau Aljansas vis geriau suvokia, kad jis jau nebeturi aiškios strategijos akistatoje su greitai kintančiu pasauliu ir pasaulis tai žino. Tai sukelia institucinio pažeidžiamumo jausmą ir skatina reakciją. Rusijos agresija rytiniame Europos sparne ir neramumai Vidurio Rytuose kartu su po to sekusia migracijos krize parodo, kokiam strateginiame vakuume yra Europa, pritraukdama konfliktą taip, kaip juodoji skylė įtraukia materiją. NATO privalo sutelkti savo kolektyvinę išmintį ir parodyti pasauliui vieningą strateginį frontą.

Nei *Council on Foreign Relations*, nei *Center for American Progress* neatliko nieko tokio Baltijos valstybių klausimu, kas būtų verta dėmesio.

4.6. *RAND Corporation*

1948 m. įkurta *RAND Corporation* yra trečia pagal tyrimų rezultatus, kuriuose minimos Baltijos valstybės, skaičių, ir kur tik šešiuose tyrimų rezultatuose pagrindinis dėmesys skiriamas šiam regionui. Tačiau šis nedidelis rezultatų skaičius neturėtų reikšti, kad korporacija nesidomi Baltijos valstybių saugumu, priešingai, vienas naujausių tyrimų rezultatų turėjo bene didžiausią įtaką iš visų dvylikos atrinktų tyrimų ir analizės centrų.

GGTTI vertinimu, korporacija yra septinta geriausiųjų JAV tyrimų ir analizės centrų kategorijoje, dvylikta pagal įtaką ir trečia pagal gynybą ir nacionalinį saugumą. Tačiau nepaisant reitingų, *RAND Corporation* yra gana unikali tarp JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrų. Skirtingai nuo likusių dvylikos centrų, kurie yra linkę skirti daugiau dėmesio politikos ir verslo santykiams ar politikos propagavimui, *RAND Corporation* pirmiausia yra pagal užsakymus dirbanti konsultavimo institucija. Nors apskritai, ji yra centristinė pagal savo ideologiją, kartais tai atrodo gana ginčytina. Bū-

⁶⁹“Assured Resolve.” Center for a New American Security. Accessed February 20, 2017. <https://www.cnas.org/publications/reports/assured-resolve-testing-possible-challenges-to-baltic-security>.

dama konsultavimo institucija, ji veikia glaudžiai bendradarbiaudama su vyriausybinėmis įstaigomis ir priklauso nuo vyriausybės kontraktų. Ji panaši į didžiulę pabaisą su beveik 1900 darbuotojų⁷⁰, o jos visų išsipareigojimų ir grynojo turto vertė siekia 450 mln. dolerių⁷¹.

Per pastaruosius dvejus metus daugelyje publikacijų *RAND Corporation* išreiškė ypač aiškų požiūrį, kuris yra labai nuoseklus, pradedant bendrąja strategija ir baigiant Baltijos valstybių saugumo detalėmis. Korporacijos požiūrį į JAV bendrąją strategiją 2016 m. išdėstė Halas Brandsas savo keturiasdešimties puslapių rankraštyje, jame kritikuojami reikalavimai daryti poslinkį JAV politikoje, laikantis realistinės linijos – taikyti išlaidų mažinimą, ofšorinį balansavimą ir „nulinės sumos“ žaidimą – ir vietoj to skatinti selektyvų įtraukimą, siekiant „vėl imtis aktyvių veiksmų“ ir apsaugoti tarptautinę liberaliąją tvarką:

...detaliausiam ir labiausiai įtikinamam istoriniame darbe nurodoma, kad JAV galia ir aktyvumas buvo būtinos – jei ne pakankamos – sąlygos sukurti ir išlaikyti tą tvarką. ... tiek, kiek JAV turi naudoti iš pasaulio, kuriame daugiau taikos ir stabilumo, kuris ekonomiškai labiau atviras ir klestintis ir kuriame labiau gerbiamos žmogaus teisės ir demokratinės vertybės, atrodytų, kad liberalioji tvarka pasitarnavo ir JAV⁷².

Taigi, Rusija yra suvokiama kaip grėsmė, o tolesniuose *RAND Corporation* tyrimo rezultatuose išdėstoma jų pozicija. Vyresnysis *RAND Corporation* prezidento patarėjas Brianas Jenkinsas pateikia ilgą ataskaitą⁷³, kurioje rašoma, kad „nacionalistinė ir revanšistinė Rusija“ pradeda „bauginti savo kaimynus, destabilizuodama Europą ir kenkdama NATO“⁷⁴.

Siekdamas įgyvendinti savo ambicijas įgyti įtakos sferą nuo Baltijos valstybių šiaurėje iki Bulgarijos pietuose, Putinas galvoja, kad šios šalys turėtų suprasti, kad NATO nenori ar negali jų apginti. Kremliaus požiūriu, jos turi išlikti silpnos ir paklusnios, taip pakertant dabartinę triapią Europos vienybę ir visą Vakarų aljansą⁷⁵.

Kalbant apie Baltijos valstybes, *RAND Corporation* doktrinos raida pasiekė apogėjų plačiai cituojamoje ataskaitoje apie daugelį karo simuliacijų, ku-

⁷⁰ Apie RAND korporaciją | RAND. Accessed February 20, 2017. <http://www.rand.org/about.html>.

⁷¹ Financial Statements, Fiscal Year Ended September 30 2016, Rand Corporation. Accessed February 20, 2017. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/corporate_pubs/CP600/CP665/RAND_CP665-2016.pdf.

⁷² Brands, Hall, American Grand Strategy and the Liberal Order: Continuity, Change, and Options for the Future, 2016. Accessed February 20, 2017. http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE209/RAND_PE209.pdf.

⁷³ Jenkins, Michael Brian, “A Revanchist Russia Versus an Uncertain West: An Appreciation of the Situation Since the 2014 Ukrainian Crisis”, 2016. Accessed February 20, 2017. http://www.rand.org/pubs/external_publications/EP66776.html.

⁷⁴ Jenkins, Brian Michael, “Dealing with a Revanchist Russia.” Accessed February 20, 2017. <http://www.rand.org/blog/2017/02/dealing-with-a-revanchist-russia.html>.

⁷⁵ Jenkins, Brian Michael, “Dealing with a Revanchist Russia.” Accessed February 20, 2017. <http://www.rand.org/blog/2017/02/dealing-with-a-revanchist-russia.html>.

rias dvejus metus vykdė korporacija⁷⁶, ir kur buvo siekiama nustatyti, kokios būtų pasekmės, jeigu Rusija nuspręstų „atsiimti“ Lietuvos, Latvijos ir Estijos teritorijas, ir ką, jei apskritai įmanoma, būtų galima padaryti, norint užkirsti tam kelią.

Jų tyrimo išvados patvirtino tai, ką daugelis saugumo bendruomenės ekspertų jau seniai įtarė: dabartinės konfigūracijos ir laikysenos NATO nėra pajėgi apginti Baltijos valstybių teritoriją:

...jeigu Rusija surengtų beveik be išpėjimo puolimą prieš Baltijos valstybes, Maskvos pajėgos galėtų įriedėti į Estijos sostinės Talino ir Latvijos sostinės Rygos priemiesčius per 36–60 valandų. Tokio scenarijaus atveju pasirodytų, kad JAV ir jų sąjungininkės atsilikytų ne nuotoliu ir ginkluote, bet ir neprilygtų karių skaičiumi⁷⁷.

Ataskaitoje daroma išvada, kad galima „išvengti tokių pasekmių“, atgrasant Rusiją ekonomiškai efektyviomis priemonėmis, panaudojant „maždaug septynių brigadų pajėgas, įskaitant tris itin gerai ginkluotas šarvuočių brigadas, tinkamai remiamas aviacijos, artilerijos ir kitų sausumos pajėgų ir pasirengusias kautis nuo pat karo veiksmų pradžios. To pakaktų, kad būtų galima užkirsti kelią žaibiškam Baltijos valstybių užgrobimui.“⁷⁸

Taigi, palyginti su kitais tyrimų ir analizės centrais, *RAND Corporation* pateikė reikšmingiausius, nuosekliausius ir labiausiai įtikinamus tyrimų rezultatus apie Baltijos valstybių saugumą per pastaruosius keletą metų, ragino laikytis griežtos ribos santykiuose su Rusija, tvirtai remia Baltijos valstybių gynybinių pajėgumų didinimą, šių šalių pozicijų stiprinimą ir pateikia save kaip vieną iš pagrindinių politikos autoritetų tiems, kuriems ateityje teks priimti sprendimus.

4.7. Center for Strategic and International Studies (CSIS)

Iš dvylikos nagrinėtų tyrimų ir analizės centrų *Center for Strategic and International Studies* (toliau – CSIS) pateikė antrą didžiausią skaičių tyrimų rezultatų, tiesiogiai susijusių su Baltijos valstybių saugumu. CSIS atsidūrė aukščiausioje nacionalinio GGTTI saugumo ir nacionalinio saugumo tyrimų

⁷⁶ Shlapak, David A. “Wargaming the Defense of the Baltics.” Accessed February 20, 2017. http://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html.

⁷⁷ Shlapak, David A. “Outnumbered, Outranged, and Outgunned: How Russia Defeats NATO.” Accessed February 20, 2017. <http://www.rand.org/blog/2016/04/outnumbered-outranged-and-outgunned-how-russia-defeats.html>.

⁷⁸ Shlapak, David A. “Wargaming the Defense of the Baltics.” Accessed February 20, 2017. http://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html.

ir analizės centrų sąrašo vietoje, buvo penktas užsienio politikos ir tarptautinių reikalų sąrašas ir šeštas pagal didžiausią įtaką viešajai politikai sąrašas.

CSIS buvo įsteigtas 1962 m. ir pagal savo ideologiją yra paprastai laikomas centro dešiniuoju, o jo organizacinė charakteristika geriausiai apibūdinama kaip „akademiška ir diversifikuota“. Tai tokia tyrimo ir analizės centrų kategorija, kur „skatinamas akademinės bendruomenės pasitikėjimas, palaikymas ir įtaka, rodoma pagarba mokslininkams ir moksliniams tyrimams. Jie panašūs į akademinės institucijas, bet yra „universitetai be studentų“. Jų personalą sudaro mokslininkai. Tokiems centrams būdinga akademinė kultūra ir organizacinė struktūra. Jie laikosi nustatytos akademinės drausmės ir atlieka tiriamąjį darbą, remdamiesi ilgesne laiko perspektyva“⁷⁹. Tai atsispindi ir šio centro tyrimo rezultatuose. Skirtingai nuo kai kurių kitų centrų, kurie labai pasikliauja leidinio ar autoriaus nuomonę pateikiančiais straipsniais, propaguojančiais jų politiką, STSC paprastai publikuoja ataskaitas apimties *pdf* formato dokumentus, kur racionaliai gilinamasi į politikos klausimus.

2008 m. Rusija pradėjo kelti nerimą CSIS (ypač dėl Gruzijos) ir šis susirūpinimas paskatino daugiau kalbėti apie vis blogėjančius Maskvos ir Vakarų santykius. Tuo metu šis centras pasisakė už įtraukimo politiką kaip labiau pagrįstą, kas labai priminė Carnegio fondo poziciją. 2008 m. ataskaitoje teigiama:

Per konfliktą ir Rusija, ir NATO buvo dažnai linkusios pasitraukti, mažiau reikšmės teikti savitarpio santykiams ir užimti labiau konfrontacinę poziciją. Tokios strategijos pakanka trumpam laikui, tačiau ji retai kada naudinga bet kuriai iš abiejų pusių ilgoju laikotarpiu. Norėdamos ar nenorėdamos, jos turi pripažinti, kad JAV, Europa ir Rusija yra vienos kitoms reikalingos dėl ekonominio stabilumo ir savo piliečių apsaugos ir saugumo⁸⁰.

2014 m. tyrimų, susijusių su Rusija ir Baltijos valstybėmis, apimtis labai išaugo. CSIS nepritarė Rusijos įvykdytai Krymo aneksijai, tačiau pripažino, kad JAV ar NATO vargu, ar galėjo arba privalėjo, ką padaryti:

...Vakarams nebuvo patikimos karinės alternatyvos, siekiant užkirsti kelią Krymo užgrobimui, netgi jei mes ir būtume gerokai iš anksto žinoję apie Rusijos ketinimus. Šiuo metu, mes nesame sudarę sutarties su Ukraina ir nesame įsipareigoję ją ginti. Nors mes ir pasipiktinę tuo, kaip Putinas trypia po Šaltojo karo nusistovėjusią pasaulio tvarką, siekdamas jėga pakeisti valstybių sienas, ir baiminamės dėl galimų pasekmių tarptautiniam saugumui, reikia pasakyti, kad JAV neturėjo įtikinamų nacionalinio saugumo interesų, kurie būtų pateisinę tiesioginės karinės intervencijos riziką⁸¹.

⁷⁹ McGann, 2007, p. 33.

⁸⁰ "The NATO-Russia Relationship." Center for Strategic and International Studies. Accessed February 20, 2017. <https://www.csis.org/analysis/nato-russia-relationship>.

⁸¹ "Responding to Putin's Plan Post-Crimea." Center for Strategic and International Studies. Accessed February 20, 2017. <https://www.csis.org/analysis/responding-putin%E2%80%99s-plan-post-crimea>.

Čia ir kituose komentaruose CSIS autoriai kritiškai vertino JAV sąjungininkų veltėdystę:

... ar toms NATO šalims, kurios šiuo metu neskiria krašto gynybai rekomenduojamų 2 proc. BVP, reikia dar įtikinamesnio „žadinančio skambučio“ negu pastarieji Putino veiksmai Ukrainoje? Žinoma, Latvija ir Lietuva, išleidžiančios mažiau negu 1 proc. BVP, turėtų persvarstyti savo lėšų paskirstymą⁸².

Vis dėlto šie autoriai rekomenduoja dislokuoti priešakines konvencines pajėgas įprastiniam ar netgi galbūt nuolatiniam buvimui ir nepritaria tam, ką jie mano esant tik populiaria nuomone:

tačiau, po pokalbių su daugeliu NATO ekspertų JAV ir Europoje susidarome nuomonę, kad Aljansas faktiškai nenori aktyvinti veiksmų šiose srityse. Yra teigiančių, kad planavimas ir su tuo susijusios pratybos kelia Rusijai baimę ir galėtų sukelti pavojingą jos reakciją⁸³.

Tų pačių metų pabaigoje, CSIS pasiūlė reikšmingesnių būdų, kaip palaikyti Baltijos valstybes ir atgrasyti Rusiją, įskaitant pritarimą Obamos 1 mlrd. dolerių įsipareigojimui sustiprinti karinį buvimą Rytų Europoje, panaudojant Europos laivus ir rengiant kolektyvinės gynybos pratybas, nors CSIS nusprendė nebepalaikyti priešakinio dislokavimo, kuris, jų manymu, būtų per daug provokuojantis žingsnis ir vargu, ar susilauktų finansavimo ir palaikymo⁸⁴. Kita vertus, CSIS vėl kartoja, kad „NATO neryžtingumas ir toliau drąsins Rusiją imtis veiksmų NATO periferijoje“⁸⁵.

Būgštavimus dėl Baltijos valstybių saugumo šis tyrimų ir analizės centras reiškė jau iki 2015 m., o CSIS vyresnysis mokslinis bendradarbis ir direktoriaus pavaduotojas Jeffery'is Rathke'as pradėjo tvirtinti, kad dabartinis NATO nesugebėjimas apginti Baltijos valstybes galiausiai destabilizuoja Lietuvą, Latviją ir Estiją: „šioms šalims gali tekti sužinoti, kad vieną dieną kelios Rusijos armijos divizijos atsidurs prie jų sienų su neaiškiais (o gal ir labai aiškiais) ketinimais.“⁸⁶ Jis pakartoja tai, dėl ko jo kolegos, atrodo, sutaria: „numatomas gausių NATO pajėgų buvimas palei sieną su Rusija bus pagrindinis veiksnys, taikant naują atgrasymo metodiką.“⁸⁷ Iki 2006 m. CSIS skatino taip pat atgai-

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ “NATO and Ukraine: The Need for Real World Strategies and for European Partners Rather than Parasites.” Center for Strategic and International Studies. Accessed February 20, 2017. <https://www.csis.org/analysis/nato-and-ukraine-need-real-world-strategies-and-european-partners-rather-parasites>.

⁸⁵ “NATO’s Eastern Front.” Center for Strategic and International Studies. Accessed February 20, 2017. <https://www.csis.org/analysis/nato%E2%80%99s-eastern-front>.

⁸⁶ “Can NATO Deter Russia in View of the Conventional Military Imbalance in the East?” Center for Strategic and International Studies. Accessed February 20, 2017. <https://www.csis.org/analysis/can-nato-deter-russia-view-conventional-military-imbalance-east>.

⁸⁷ Ibid.

vinti branduolinę strategiją, kad būtų sustiprintas pasitikėjimas NATO branduoliniu atgrasymu:

atgrasymo priemonė turi išlikti efektyvi, įskaitant ir vis didėjančią Rusijos prieigos ribojimo ir regiono blokavimo kontekstą, kas reiškia tolesnį pajėgų ir atitinkamų platformų modernizavimą. Veiksmingesnė programa, kur naudojami branduoliniai pajėgumai ir kuri tebėra atskirta nuo įprastinių pratybų, pademonstruotų konkrečius sąjungininkų veiksmus ir galėtų sustiprinti pasitikėjimą šiuo patikiniu. Tą patį padarytų ir aktyvesnis nebranduolinių sąjungininkų dalyvavimas tokiose pratybose⁸⁸.

Iki 2016 m. pabaigos CSIS pareiškė tvirtą pritarimą Obamos Europos padaršinimo (patikinimo) iniciatyvai (*European Reassurance Initiative* – ERI); palyginti su praėjusiais metais, finansavimas buvo padidintas keturgubai, t. y. nuo 789 mln. dolerių iki 3,4 mlrd. dolerių, o Rusija siūloma daugiau nebepasitikėti:

Rusijoje įsigalėjo būdas negarbingai kalbėti apie bet kokius atgrasymo stiprinimo veiksmus, ypač tuos, kuriais NATO pajėgos dislokuojamos arčiau sienos su Rusija. Tai dalis jų ilgalaikių pastangų siekiant suvaržyti NATO veiksmus ir kenkti Europos vienybei. Pateikdami JAV veiksmus kaip agresyvius ir provokuojančius, jie tikisi Rusijoje kurstyti apsupties baimę, o Europoje sumažinti ERI įtaką ir trukdyti sąjungininkėms dalyvauti⁸⁹.

4.8. *Atlantic Council*

Atlantic Council (toliau – AC) iš viso turi net 52 tyrimų rezultatus, kuriuose nagrinėjamos Baltijos valstybės, kas verčia manyti, kad iš visų dvylikos atrinktų centrų šis paslaptingas tyrimų ir analizės centras rodo neabejotinai didžiausią dėmesį Baltijos valstybių saugumui. Jis daug mažiau matomas negu jo konkurentai. Pagal GGTTI vertinimus, jis užima 16-ą vietą geriausių JAV tyrimo ir analizės centrų sąrašė, 9-ą vietą gynybos ir nacionalinio saugumo kategorijoje ir 18-ą vietą užsienio politikos ir tarptautinių reikalų kategorijoje. AC nurodė 2015 m. turinti bendrų įsipareigojimų ir grynojo turto už maždaug 33,5 mln. dolerių, kas sudaro mažiau negu vieną dešimtąją turto, kurį turi didesni tyrimų ir analizės centrai, tokie kaip, pavyzdžiui, *Heritage Foundation*, *Carnegie Endowment* ar *RAND Corporation*.

Tačiau tai, ką matome, gali sudaryti klaidingą išpūdį. NATO finansuojamoje ataskaitoje, parašytoje 1998 m., buvo teigiama, kad „nedaug žmonių,

⁸⁸ “NATO’s Nuclear Policy as Part of a Revitalized Deterrence Strategy.” Center for Strategic and International Studies. Accessed February 20, 2017. <https://www.csis.org/analysis/nato%E2%80%99s-nuclear-policy-part-revitalized-deterrence-strategy>.

⁸⁹ “The European Reassurance Initiative.” Center for Strategic and International Studies. Accessed February 20, 2017. <https://www.csis.org/analysis/european-reassurance-initiative-0>.

kurie yra ne Vašingtone, žino apie JAV *Atlantic Council* darbą, iš dalies dėl to, kad jos direktoriai paprastai apsiriboja užkulisiniais veiksmais, skleiddami savo idėjas, o ne propaguodami savo instituciją.⁹⁰ Ši „užkulinė“ veikla neleidžia įvertinti AC poveikio. Toliau NATO ataskaitoje rašoma: „nebuvo kaip įrodyti Tarybos efektyvumo, jei jos pagrindinė funkcija buvo sukurti privačią įtakingų asmenų bendruomenę“⁹¹.

Šie įtakingi asmenys yra ypač svarbūs, norint suprasti AC poveikį. Direktorių taryba ir tarptautinė patariamoji taryba – tai tikras *kas yra kas* sąrašas, kuriame figūruoja buvusieji aukšti JAV vyriausybės pareigūnai. Daugelis vadovybės narių taip pat išėjo iš AC ir užėmė aukštus postus vyriausybėje. Pakaks paminėti tik du iš jų, valdant Obamos administracijai: Chuckas Hagelis paliko pirmininkavimą AC ir tapo gynybos sekretoriumi, o AC narė Susan Rice pradėjo dirbti JAV ambasadore prie Jungtinių Tautų. Visai neseniai pranešta, kad tarptautinės patariamiosios tarybos pirmininkas Johnas Huntsmanas priėmė pasiūlymą dirbti ambasadoriumi Rusijoje⁹².

AC buvo įkurta 1961 m. ir turėjo aiškų tikslą savo veikloje remtis „įsitikinimu, kad geri transatlantiniai santykiai yra svarbiausi, kai siekiama pažangos, kuriant tvirtą tarptautinę sistemą“⁹³. Kaip galima būtų tikėtis iš šio mandato, atrodo, kad Baltijos valstybių saugumo klausimus AC išskyrė kaip prioritetinius labiau negu dauguma kitu tyrimų ir analizės centrų. Nedaug kas pasikeitė nuo 1998 m. ataskaitos, kurioje buvo pabrėžiama, kad „neseniai buvusios administracijos paprašė JAV AC pareigūnų atlikti svarbius vaidmenis, dirbant su rusais ir Rytų europiečiais šiuo sunkiu metu“⁹⁴.

Kadangi atrodo, kad AC turi savitą supratimą apie „poveikį“, jos nariai dažniausiai vengė siekti įtakos šiuolaikiškais būdais, kuriuos naudoja dauguma kitų tyrimų ir analizės centrų. Užuoat leidę nuolatinį srautą leidinių ar autorių nuomones pateikiančių straipsnių, siuntę trumpąsias žinutes ir rašę tinklaraščius, jie linkę skirti dėmesį įvykiams, liudijimams Kongrese ir mokslinių tyrimų publikacijoms. Didelė dalis tyrimų rezultatų, kurie buvo išnagrinėti, rašant šį straipsnį, yra paprasčiausiai tokie pavyzdžiai, o didelis jų

⁹⁰ Small, Melvin. “The Atlantic Council--The Early Years, Prepared for NATO as a report related to a Research Fellowship”, June 1998. Accessed April 18, 2017. <http://www.nato.int/acad/fellow/96-98/small.pdf>.

⁹¹ Ibid.

⁹² Savransky, Rebecca. “Huntsman accepts ambassadorship to Russia: report.” TheHill. March 08, 2017. Accessed April 18, 2017. <http://thehill.com/homenews/administration/323050-huntsman-offered-russia-ambassadorship-report>.

⁹³ Atlantic Council. “History.” Atlantic Council. Accessed April 18, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/about/history>.

⁹⁴ Small, Melvin. “The Atlantic Council--The Early Years, Prepared for NATO as a report related to a Research Fellowship”, June 1998. Accessed April 18, 2017. <http://www.nato.int/acad/fellow/96-98/small.pdf>.

kiekis tiesiog parodo, kaip aktyviai *Atlantic Council* yra įsitraukusi į Baltijos valstybių saugumo reikalus. Telekonferencija su gynybos ministru ar posėdis strateginiais klausimais, kur dalyvauja keli vadovai, yra žymiai reikšmingesni negu 500 tinklaraščio komentaro žodžių.

Tokie jų organizuojami renginiai, kaip susitikimai prie apvaliojo stalo, strateginės sesijos, diskusijos ir telekonferencijos, dažniausiai vyksta už uždurų arba neoficialiai. Kaip pavyzdį paimkime 2012 m. – mažiausiai trys renginiai, kuriuos surengė AC, nagrinėjo su Baltijos valstybių saugumu susijusius klausimus: 1) neoficiali strateginė sesija, kuriai vadovavo Lietuvos krašto apsaugos ministrė Rasa Juknevičienė ir kurioje dalyvavo Baltijos valstybių ambasadoriai JAV⁹⁵, 2) diskusija apie paskutinius įvykius ir Sustiprintos partnerystės Šiaurės Europoje iniciatyvos (*e-PINE*) ateities perspektyvas, kur kalbą pasakė Lietuvos užsienio reikalų ministro pavaduotojas Evaldas Ignatavičius, taip pat dalyvavo ir JAV valstybės sekretoriaus padėjėjo pavaduotoja Europos ir Eurazijos klausimams, ambasadorė Marie Yovanovitch, AC vyresnysis mokslinis bendradarbis Robertas Nurickas ir AC vykdomasis viceprezidentas Damonas Wilsonas⁹⁶ ir 3) interaktyvi konferencija „Saugios kibernetinės ateities kūrimas: atakos prieš Estiją po penkerių metų“, kurioje dalyvavo, Estijos atstovai, technikos ekspertai, privatus sektorius ir dabartiniai bei buvę JAV vyriausybės pareigūnai⁹⁷. Nors ir nebūtų protinga daryti išvadas apie tokių renginių turinį, neabejotinai galima sakyti, kad *Atlantic Council* yra svarbus forumas JAV politikos kūrėjams ir užsienio vyriausybių pareigūnams ir akivaizdu, kad jie siekia skirti didelį dėmesį Baltijos valstybių saugumui įtakingų JAV pareigūnų užsienio politikos darbotvarkėje.

Puiku, kad AC pozicija Baltijos valstybių atžvilgiu yra labiau matoma iš jos retkarčiais pasirodančių tyrimo rezultatų publikacijų. Viena išidėmėtiniausių yra 2011 m. problemų santraukų rinkinys „Šiaurės ir Baltijos valstybių saugumas XXI amžiuje: regiono darbotvarkė ir globalus vaidmuo“, kuriame apžvelgiama dabartinė saugumo padėtis regione, patariama, kaip toliau vystyti regioninę bendradarbiavimą saugumo gynybos ir užsienio politikos srityse⁹⁸, ir pabrėžiama, kad šis regionas turėtų būti JAV partneris, siekiantis spręsti to-

⁹⁵ Harmala, Jason. “Building Regional Security – Making Smart Defense Work in Practice.” *Atlantic Council*. Accessed April 18, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/events/past-events/building-regional-security-making-smart-defense-work-in-practice>.

⁹⁶ *Atlantic Council*. “The United States and Nordic-Baltic Cooperation: An Enhanced Partnership in a Global World.” *Atlantic Council*. Accessed April 18, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/events/past-events/the-united-states-and-nordicbaltic-cooperation-an-enhanced-partnership-in-a-global-world>.

⁹⁷ Chuck, Adrienne. “Building a Secure Cyber Future: Attacks on Estonia, Five Years On.” *Atlantic Council*. Accessed April 18, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/events/past-events/building-a-secure-cyber-future-attacks-on-estonia-five-years-on>.

⁹⁸ *Atlantic Council*. “Nordic-Baltic Security in the 21st Century.” *Atlantic Council*. Accessed April 18, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/nordicbaltic-security-in-the-21st-century>.

kius klausimus, kaip Europos energetinis saugumas ir apsauga nuo kibernetinių atakų. Visai neseniai AC pabrėžė, kaip svarbu yra atgrasyti Rusiją. 2015 m., rašydamas „Foreign Affairs“, asocijuotasis AC direktorius Robbie'is Gramer'is išreiškė tvirtą palaikymą kontroversiškajai operacijai „Dragūnų reidas“:

vaizdai iš operacijos „Dragūnų reidas“ primena Antrojo pasaulinio karo dienas. Džiugaujančios minios, išsirikavusios Europos gatvėse, sutinka JAV šarvuotųjų kolonas. Akivaizdžios istorinės paralelės suteikia pojūtį, kad Europa ir vėl pavojuje ir kad JAV saugumo įsipareigojimai ir karinis buvimas tebėra svarbiausias Europos saugumo architektūros ramsčiai. „Dragūnų reidas“ parodė, kad JAV ir NATO iš naujo pabrėžia karinių pratybų svarbą rytiniuose savo pakraščiuose, didėjančią strateginio bendradarbiavimo reikšmę NATO, o taip pat ir silpnąsias puses, kurių yra ne tik JAV įsipareigojimuose Europai, bet ir jų formuluotėse. „Dragūnų reidas“ yra pavyzdinė operacija, kuria reiktų sekti, tačiau išlieka abejotina, ar tokios operacijos kaip ši yra pakankamai efektyvios, kad galėtų sustiprinti Europos saugumą⁹⁹.

2016 m. AC paskelbė dvi publikacijas, kurios dar labiau išryškino jos požiūrį. Pirmojoje, pavadintoje „Efektyvi Baltijos valstybių gynyba“, tvirtinama, kad „NATO yra pajėgi laimėti konvencinį karą Baltijos valstybėse, netgi Rusijai netikėtai užpuolus, jeigu būtų imtasi tinkamų veiksmų surengti tvirtą gynybą“. Toliau nurodomi keletas funkcionalių strateginių ir veikimo krypties patarimų, norint pasiekti tokį parengties lygį¹⁰⁰. Antroji publikacija – problemos santrauka, kurios pavadinimas „Pasipriešinimas Rusijos agresijai Rytų Europoje: efektyvus JAV rotacinių pajėgų panaudojimas“. Šios publikacijos autorius pulkininkas leitenantas Jonathanas P. Dunne'as, JAV jūrų pėstininkų korpuso vyresnysis mokslinis bendradarbis AC, remia JAV rotacinių pajėgų panaudojimą Baltijos valstybėse, teigdamas, kad:

Yra ribota galimybė pripažinti ERI tuo, kuo ji yra – reikšmingas JAV bandymas sustiprinti Rytų Europos saugumą – panaudojant rotacinių pajėgų konstrukta. Svarbu, kad atskiros valstybės sugebėtų pasinaudoti teikiama rotacinių pajėgų nauda, didinant pajėgumus, atgrasymą ir stiprinant pastangas, siekiant sumažinti jų išlaikymo lėšas ir švelninant pajėgų apsaugos riziką. Dar daugiau, pageidautina, kad regioninė strategija panaikintų nereikalingą dubliavimą ir kitais būdais skatintų rotacinių pajėgų veiksmingumą. Darbas, atliktas po Šaltojo karo, leido sukurti Rytų Europoje tam tikrą taiką ir stabilumą, kuriuos reiktų pripažinti ir ginti. Kolektyvinis požiūris, kuriuo pasisakoma už JAV rotacines pajėgas, gali padėti apginti tą sunkiai iškovotą pergalę¹⁰¹.

Nors šios neseniai parengtos ataskaitos gali aiškiau parodyti, kokios po-

⁹⁹ Gramer, Robbie. „Operation Dragoon Ride.” Foreign Affairs. May 13, 2015. Accessed April 18, 2017. <https://www.foreignaffairs.com/articles/baltics/2015-05-13/operation-dragoon-ride>.

¹⁰⁰ Franklin D. Kramer and Bantz J. Craddock. „Effective Defense of the Baltics.” Atlantic Council. Accessed April 18, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/publications/reports/effective-defense-of-the-baltic>.

¹⁰¹ Jonathan Dunne. „Countering Russian Aggression in Eastern Europe.” Atlantic Council. Accessed April 18, 2017. <http://www.atlanticcouncil.org/publications/issue-briefs/countering-russian-aggression-in-eastern-europe>.

zicijos AC laikosi Baltijos valstybių atžvilgiu, svarbu pabrėžti, kad jos negalima vertinti vien tik pagal jos publikacijas. Melvinas Smallas pareiškė, kad pačios ataskaitos nėra tiek svarbios, kiek tas procesas, dėl kurio jos yra parašytos:

Josephas Harnedas, AC pareigūnas, organizavęs, kūręs ir pirmininkavęs daugeliui tyrimo grupių, kurios parengė knygas ir politikos dokumentus, pripažįsta, kad dauguma šių publikacijų nebuvo itin įdomios, ne tik žiūrint iš dabartinės perspektyvos, bet netgi tada, kai jos buvo publikuotos. Jam buvo aišku, kodėl vyriausybės pareigūnams nepavyko JAV AC ataskaitose rasti pažangių ar greit pritaikomų strategijų. Tačiau ne tai buvo svarbiausias dalykas tyrimo grupės veikloje. Esmė, kurios niekas niekada nepaaiškino tiems, kurie dalyvavo šioje veikloje, buvo tai, kad norint pateikti galutinę ataskaitą, prireikė nuo aštuoniolikos mėnesių iki dvejų metų. Per šį laiką vyriausybės vadovai ir verslo lyderiai, dažniausiai jaunesnieji antrojo rango žmonės, galėjo susipažinti ir suprasti vieni kitus ir užmegzti ilgalaikius santykius – „nuolatinio neoficialaus bendravimo tinklus“ – kurie tęsėsi dešimtmečius. Harnedui buvo svarbu ne paskelbti leidinius, kurie iš reikalo turėjo būti tiesiog mandagūs, bet sutelkti nedideles vadovų grupes ir ateities lyderius, kurie ilgą laiką glaudžiai dirbo vieni su kitais¹⁰².

4.9. *Cato Institute*

Nors *Cato Institute* – tyrimų centras neturi daug tyrimų rezultatų, kuriuose arba minimas, arba nagrinėjamas Baltijos valstybių saugumas, tačiau jis vis tiek nusipelno dėmesio dėl savo požiūrio. Skirtingai nei kiti tyrimo ir analizės centrai, jis laikosi palyginti radikalių pozicijų, prieštaraujančios JAV įsipareigojimui remti Baltijos valstybių saugumą.

Pagal GGTTI vertinimus, *Cato Institute* yra dešimtoje vietoje, vertinant pagal reikšmingiausią įtaką visuomeninei politikai, septynioliktoje pagal užsienio politikos ir tarptautinių reikalų ir tryliktoje pagal gynybos ir nacionalinio saugumo kriterijus. Kalbant apie dydį, jo bendri įsipareigojimai ir grynasis turtas yra daugiau nei 71 mln. dolerių¹⁰³ ir šiuo metu jis yra sutelkęs 67 politikos mokslo srities mokslininkus¹⁰⁴, iš kurių du – Tedas Galenas Carpenteris ir Douglas Bandow'as – yra atviri JAV dalyvavimo NATO kritikai.

Cato Institute yra vienas iš keleto liberaliųjų pažiūrų tyrimų ir analizės centrų, kuris užsiima užsienio politika ir yra labai ryškus propaguojančios institucijos pavyzdys. Jo tyrimai ir analizė yra aiškiai motyvuoti liberaliosios ir šališkos pasaulėžiūros, o kalbant apie užsienio politiką, jis dažnai laikosi rea-

¹⁰² Small, Melvin. "The Atlantic Council--The Early Years, Prepared for NATO as a report related to a Research Fellowship", June 1998. Accessed April 18, 2017. <http://www.nato.int/acad/fellow/96-98/small.pdf>.

¹⁰³ Cato Institute 2015 Annual Report. Date accessed February 20, 2017. <https://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/cato-annual-report-2015-update-ii.pdf>.

¹⁰⁴ "Policy Scholars." Cato Institute. Accessed February 20, 2017. <https://www.cato.org/people/policy-scholars>.

listinės pozicijos. Baltijos valstybių saugumo atžvilgiu, tarp kitų tyrimų ir analizės centrų jis stengiasi unikaliai išgarsėti savo specifiniu požiūriu, kuris yra itin kritiškas dėl JAV įsipareigojimų šiame regione.

Kalbėdamas apie bendrąją strategiją, Carpenteris seka Posenu, Mearsheimeriu ir Waltu ir pagrindiniame konservatorių žurnale *National Interest* rašo, kad:

Tikslas turėtų būti ne surinkti sąjungininkus paprasčiausiai vien dėl paties surinkimo, nepaisant išlaidų ir galimų pavojų. Surenkant silpnas, pažeidžiamo saugumo valstybes, kurios dedasi esančios naudingos sąjungininkės, yra kvailumo viršūnė. Jos yra pavojingi strateginiai kliuviniai, o ne vertybės. Tačiau būtent tai padarė Vašingtonas, stumdamas NATO ekspansiją į tradicinę Rusijos interesų sferą¹⁰⁵.

Kitur Carpenteris atsargiai pagiria Trumpą už tai, kad jis iškėlė šį klausimą prezidentinės kampanijos metu:

Šalys, kurios reiškia nerimą dėl Rusijos agresijos, įdėjo neišpasakytai mažai pastangų. Pavyzdžiui, Lietuvos karinės išlaidos 2015 m. pirmą kartą pasiekė vos 1 procentą. Bet tiesą sakant, tai, kad Baltijos respublikos veltui naudojami JAV pastangomis, sprendžiant saugumo klausimus, niekuo nesiskyrė nuo kitų NATO narių Europoje¹⁰⁶.

Cituodamas aukščiau paminėtą *RAND Corporation* tiriamąjį darbą, Carpenteris teigia, kad NATO nesugebėjimas apginti Baltijos valstybių suteikia puikią progą JAV persvarstyti savo įsipareigojimus ir strategiją, kadangi „Maskvos valdžia buvo akivaizdžiai nepakenčiama gyventojams, tačiau iki tol jos panaikinimas niekada nebuvo strateginis JAV prioritetas ir nėra jokių įtikinamų priežasčių, kodėl tai reikėtų daryti dabar.“¹⁰⁷ Douglas Bandow'as teigia netgi dar tiesmukiau, rašydamas *Foreign Affairs*, kad „pavyzdžiui, Juodkalnija, Baltijos valstybės ir Ukraina yra nereikšmingos JAV saugumui“, pridurdamas, kad „jei, pavyzdžiui, Baltijos valstybės ir Lenkija nori, kad NATO dislokuotų savo dalinius, tada kitos Europos valstybės turėtų tuo pasirūpinti“¹⁰⁸.

Atrodo, kad *Cato Institute* pasinaudojo Trumpo suteikta proga, kai jis komentavo NATO, ir paskelbė savo strategijos viziją. *Cato Institute* pavyko pateikti savo tyrimų rezultatus labai gerai žinomuose periodiniuose leidiniuose. Laikas parodys, ar šią progą pavyks išnaudoti per visą Trumpo kadencijos laikotarpį.

¹⁰⁵ Carpenter, Ted Galen. “Are the Baltic States Next?” Cato Institute. March 24, 2014. Accessed February 20, 2017. <https://www.cato.org/publications/commentary/are-baltic-states-next>.

¹⁰⁶ Carpenter, Ted Galen. “Biden’s Baltic Bombast.” Cato Institute. August 25, 2016. Accessed February 20, 2017. <https://www.cato.org/publications/commentary/bidens-baltic-bombast>. Carpenter had expanded on this theme earlier, in 2014; žr. Carpenter, Ted Galen. “Are the Baltic Republics Serious about Defense?” Cato Institute. December 16, 2014. Accessed February 20, 2017. <https://www.cato.org/blog/are-baltic-republics-serious-about-defense>.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Bandow, Doug. “Trump and U.S. Alliances.” *Foreign Affairs*. January 25, 2017. Accessed February 22, 2017. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2017-01-25/trump-and-us-alliances>.

Išvados

Keletas paskutinių ir plačiai išplatintų mokslininkų realistų bei tyrimų ir analizės centrų rezultatų paskatino JAV iš naujo įvertinti savo įsipareigojimus Baltijos valstybių saugumui. Tai kai kuriems skaitytojams galėjo sudaryti įspūdį, kad šie duomenys rodo JAV užsienio politikos viršūnių požiūrio poslinkį. Šiuo straipsniu buvo bandoma paneigti tokią nuomonę.

Pirmiausia, nors kai kurie žymūs mokslininkai realistai iš tikrųjų propaguoja bendrąją JAV „susivaržymo“ strategiją, jų idėjos lieka be didelio atgarsio JAV žiniasklaidos priemonėse ir tarp politikos formuotojų, labiausiai dėl to, kad kol kas jos labai skiriasi nuo vyraujančių idėjų. Kita vertus, tyrimų ir analizės centrai tradiciškai labiau nušviečiami žiniasklaidoje ir yra lengviau prieinami politikos formuotojams ir todėl jų požiūris lengviau pasiekia įsiklausančią auditoriją. Tačiau iš dvylikos žymiausių JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrų tik vienas – *Cato Institute* – laikosi realistinio požiūrio. Kiti šeši – *Carnegie Endowment*, *Hoover Institution*, *Brookings Institution*, *Woodrow Wilson Center*, *Council on Foreign Relations* ir *Center for American Progress* – yra parodę nedidelį susidomėjimą Baltijos valstybėmis, nors Rusija joms, žinoma, ir kelia susirūpinimą, nors jie iš esmės ir pritaria JAV vaidmeniui NATO ir nors jie ir atrodo lengvai sunerimę dėl dabartinio Baltijos valstybių pažeidžiamumo. Jie nėra aiškiai išreiškę nieko, kas šiuo klausimu būtų panašu į rimtą ir išsamų tyrimą ar palaikymo kampaniją. Likusieji penki tyrimų ir analizės centrai – *Center for a New American Security*, *RAND Corporation*, *Heritage Foundation*, *Center for Strategic and International Studies* – CSIS ir *Atlantic Council* – yra arba visi rimtai įsitraukę į mokslinius Baltijos valstybių saugumo tyrimus, arba pasisako už tai, kad JAV karinis buvimas regione būtų padidintas ar bent jau išlaikytas. Tuomet į klausimą, ar JAV užsienio politikos tyrimų ir analizės centrai iš esmės linkę pasirinkti realistinę poziciją Baltijos valstybių atžvilgiu, atsakymas yra aiškus – ne. Tačiau, kadangi lygiai pusė išnagrinėtųjų tyrimų ir analizės centrų rodo menką susidomėjimą Baltijos valstybėmis ir nors jie ir gali užjausti jas dėl keblios padėties, būtų per daug drąsu daryti išvadą, kad JAV tyrimo ir analizės centrų bendruomenė yra tvirta Baltijos valstybių gynėja.

2017 m. vasario 17 d.